
BEANTWOORDING ZIENSWIJZEN EN ADVIEZEN
op het
VOORLOPIGE PlanMER
‘Grootschalige zonne- en windenergie in de Kempen’
t.b.v.
Beleid- en toetsingskader Kempengemeenten

15 januari 2020

Provincie Noord-Brabant

Gemeente Oirschot

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Leeswijzer	3
Zienswijzen per thema	4
Thema A: Nut en noodzaak duurzame energie.....	4
Thema B: Geschiktheid Kempengemeenten.....	8
Thema C: PlanMER.....	11
Thema D: Proces	19
Thema E: Geluid	22
Thema F: Slagschaduw.....	30
Thema G: Externe Veiligheid	31
Thema H: Gezondheid	33
Thema I: Ecologie.....	35
Thema J: Landschap	46
Thema K: Cultuurhistorie & Archeologie	56
Thema L: Planschade	58
Thema M: Overig	59
C. Advies commissie voor de milieueffectrapportage	70
D. Advies provincie Noord-Brabant	74
Overzicht van wijzigingen	76

Inleiding

De voorlopige plan-milieueffectrapportage (ook wel planMER genoemd) 'Grootschalige wind- en zonneparken' heeft van 22 juli tot en met 2 september 2019 ter inzage gelegen. Gedurende deze termijn zijn 26 unieke zienswijzen ingediend.

In dit document worden de zienswijzen beantwoord. Daarbij zijn de reacties gegroepeerd op thema, om het gehele document het beste leesbaar te maken. Hierbij is steeds een samengevatte weergave van een zienswijze gepresenteerd. Bij de beoordeling van de zienswijzen is de integrale tekst van de ingediende zienswijze betrokken.

Alle inspraakreacties (zienswijzen) zijn tijdig ingekomen en worden beoordeeld.

Indien een zienswijze aanleiding heeft gegeven om het MER te wijzigen, is dit in een aparte kolom aangegeven. Daarnaast wordt aan het eind van deze antwoordnota een overzicht gegeven van de belangrijkste wijzigingen in het definitieve planMER ten opzichte van de voorlopige versie die ter inzage heeft gelegen.

N.B. In verband met toepassing van de Wet bescherming persoonsgegevens zijn de zienswijzen van natuurlijke personen in openbare versies van deze nota geanonimiseerd weergegeven.

Leeswijzer

De ingediende zienswijzen zijn per thema samengevat en beoordeeld. Het komt voor dat de reactie over hetzelfde onderwerp door meerdere indieners is ingebracht, hiervan is de samenvatting en de beantwoording zodanig opgesteld dat deze de kern van alle indieners bevat. Iedereen die een zienswijze heeft ingediend heeft een bevestiging gekregen met daarin een Corsa-nummer. Aan de hand van dit Corsa-nummer kan de indiener per thema de samenvatting van zijn/haar zienswijze lezen en de beantwoording hierop. Tevens is zowel het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage als het advies van de provincie Noord-Brabant bijgevoegd bij de nota van beantwoording.

Zienswijzen per thema

Thema A: Nut en noodzaak duurzame energie

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsanummer	Reactie	Aanpassing MER
A1	Indiener mist de objectieve en wetenschappelijke gefundeerde analyses over nut en noodzaak van windenergie en verduurzaming van de energievoorziening in zijn algemeenheid. Indiener vraagt zich af of beleid niet gefundeerd moet zijn op brede en wetenschappelijke analyses i.p.v. politieke overwegingen die vooral ideologisch van aard zijn.	19.17716	Nederland heeft in Europees verband een doelstelling van 14% duurzame energie in 2020, 16% in 2023 en 37% in 2030. Voor het kabinet is windenergie één van de belangrijkste bronnen van duurzame energie, aangezien Nederland rijk is aan wind. In Nederland is windenergie één van de goedkoopste manieren om duurzame energie op te wekken. Bij windenergie door middel van windturbines behoren de kosten per opgewekte kWh tot de laagste van alle duurzame opwekkingsvormen. Om aan de ambitieuze doelstelling voor hernieuwbare energie op land te voldoen zal windenergie komende jaren één van de meest kosteneffectieve wijzen om hernieuwbare energie te produceren zijn. Naast windenergie op land spelen ook andere duurzame energie opties, zoals zonne-energie, windenergie op zee, bio-energie en aardwarmte een belangrijke rol in de totale energietransitie.	Nee
A2	Indiener vraagt geen goedkeuring te verlenen voor het plaatsen van windmolens en alternatieve pistes te onderzoeken die kunnen leiden tot CO ₂ reductie.	19.17716	Op dit moment ligt er geen keuze voor tussen windenergie en andere vormen van duurzame energie. Om de doelstelling met betrekking tot duurzame energie van 2020, 2023 en 2030 te halen zijn alle vormen van duurzame energie nodig (onder andere wind- en zonne-energie). Deze sluiten elkaar niet uit, maar zijn allemaal nodig om de doelstelling te behalen.	Nee
A3	Indiener stelt dat zij voorstander is van de toepassing van duurzame vormen van energieopwekking, en dus ook van windenergie.	19.17236 19.17237 19.17238	Ter kennisname.	Nee
A4	Indiener stelt dat bij de RES er geen keuzes worden gemaakt welke energiebronnen kunnen worden toegepast. Indiener vraagt om bij beleidskeuzes aan te sluiten bij de landelijke doelstellingen van de	19.17711	Op dit moment ligt er geen keuze voor tussen wind- of zonne-energie en andere vormen van duurzame energie. Om de doelstelling met betrekking tot duurzame energie	Nee

	RES in 2030 en deze te vertalen naar de Kempengemeenten. Er moeten op voorhand geen alternatieve energiebronnen uitgesloten worden. Ook na 2030 moet er nog een hoop gebeuren, maar dan er wellicht andere energiebronnen beschikbaar om de energietransitie te realiseren.		van 2020, 2023 en 2030 te halen zijn alle vormen van duurzame energie nodig (onder andere wind- en zonne-energie). Deze sluiten elkaar niet uit, maar zijn allemaal nodig om de doelstelling te behalen.	
A5	Indieners pleiten ervoor om het beleid en toetsingskader voor de Kempengemeenten pas vast te stellen nádat de RES voor de Metropoolregio is vastgesteld en nadat ervoor gezorgd is dat het beleids en toetsingskader op deze RES is afgestemd.	19.17828	De Kempengemeenten hebben vastgesteld dat zij energieneutraal willen worden. De Kempengemeenten houden regie op grootschalige zonne- en windenergie door zelf beleid op te stellen voor deze technieken. De Kempen lopen hiermee voorop op de planning van de RES. De uitkomst van de onderzoeken en het beleid in de Kempen vormt input voor de RES. Daarnaast zijn de Kempengemeenten actief bezig met het overdragen van de opgedane kennis naar de andere regiogemeenten.	Nee
A6	Indiener onderschrijft de noodzaak tot CO ₂ -reductie en realiseert zich dat de energietransitie de leefomgeving en landschap zal veranderen. Echter, dat moet wel op een verantwoorde en zorgvuldige manier plaatsvinden.	19.17828	Ter kennisname.	Nee
A7	Indieners stellen dat op basis van de gedefinieerde zoekgebieden in de RES de gemeentes een hernieuwbare energie opwekopgave krijgen. Daarbij moet worden benadrukt dat een sterke inzet op energiebesparing automatisch leidt tot een lagere opgave. Immers, voor elke Joule die wordt bespaard hoeft 3 Joule minder opgewekt te worden. We pleiten dan ook voor een ambitieuze besparingsdoelstelling met krachtig ondersteunend beleid.	19.17828	De RES wordt door 21 gemeenten tezamen opgesteld. De zoekgebieden in de RES die binnen de Kempen vallen worden door de Kempen zelf ingebracht o.b.v. de uitgevoerde onderzoeken en het beleid. Uiteraard is energiebesparing een belangrijke factor om op termijn energieneutraal te worden. Echter gezien de elektrificatie die gaande is (van het gas af, elektrisch rijden etc.) is het niet aannemelijk dat er door alleen in te zetten op energiebesparingsmaatregelen een forse stap gezet kan worden naar energieneutraliteit. De opgave voor duurzame energieopwek binnen de Kempengemeenten blijft fors, ook bij ambitieuze besparingsdoelstellingen. Om de Kempengemeenten energieneutraal te maken, zijn beide trajecten nodig. De Kempengemeenten hebben meerdere projecten lopen om de energievraag terug te dringen. Deze projecten	Nee

			vallen onder het individuele klimaat- of energieuitvoeringsprogramma van de gemeenten.	
A8	Indiener stelt dat de gemeenten zich wel zinvol op het eigen gebied kunnen bezig houden wanneer zij zich zouden richten op het beperken van de energievraag en daaraan verbonden CO ₂ -uitstoot. Te beginnen met woningisolatie en vooral ook reductie van de vee-intensiteit en autogebruik. Daar is nauwelijks een begin mee gemaakt en valt dus nog een wereld te winnen.	19.17799	De Kempengemeenten hebben meerdere projecten lopen om de energievraag terug te dringen. Deze projecten vallen onder het individuele klimaat- of energieuitvoeringsprogramma van de gemeenten. Daarnaast zijn mobiliteit en energiebesparing ook een thema's binnen de Regionale energiestrategie die we binnen de Metropool Regio Eindhoven zullen oppakken.	Nee
A9	Indiener stelt dat het probleem van de op het moment van oprichting al bestaande veroudering van een project door de voortdurende innovaties van de nog jonge turbine-industrie die steeds hoger opbrengstrendement per molen geven. Dit zet een toekomstige winstgevende afzet op de energiemarkt op achterstand. Dit wordt weliswaar deels door subsidie opgevangen, maar die betalen wij met z'n allen en drukt dus uiteindelijk toch negatief op de nationale begroting.	19.17799	Zoals bij techniek gebruikelijk is zal de sector blijven innoveren, dit zal voor de techniek achter de windturbines (en zonnepanelen overigens ook) niet anders zijn. Dit is echter geen reden om stil te zitten. Om de duurzame energiedoelstellingen van Nederland, maar ook van de provincie Noord-Brabant te behalen is de realisatie van wind- en zonne-energie cruciaal. Voor de totstandkoming van een wind- en zonnepark wordt een subsidie op grond van de 'Subsidieregeling Duurzame Energie (SDE+)' of vanaf 2020 'Stimuleringsregeling Duurzame Energietransitie (SDE++)' aangevraagd. Dit is een instrument van de Rijksoverheid om de opwekking van duurzame energie te stimuleren, door een vergoeding van de onrendabele top van duurzame energie (het verschil in kosten en elektriciteitsopbrengst met grijze stroom). De keuze van de rijksoverheid voor deze systematiek staat in het kader van deze besluitvormingsprocedure voor dit plan niet ter discussie. Het is echter niet onrealistisch dat op termijn (enkele jaren) de eerste windparken op land zonder subsidie worden gerealiseerd. Dit is grotendeels afhankelijk van de technische ontwikkelingen van windturbines.	Nee
A10	Indieners zijn een voorstander van de energietransitie en willen deze ondersteunen. Een energietransitie die ten koste gaat van de natuur is echter niet duurzaam.	19.16717	Ter kennisname.	Nee

A11	Indiener merkt op dat de roep dat windenergie niet langer op land thuishoort, maar op zee steeds luider wordt.	19.17716	Ter kennisname. Realiteit is, dat ook op zee meerdere functies aanwezig zijn, waardoor het niet mogelijk is dat alle benodigde windenergie door middel van windturbines op zee kan worden gerealiseerd. De potentie voor windlocaties op zee is nagenoeg geheel vergund.	Nee

Thema B: Geschiktheid Kempengemeenten

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa-nummer	Reactie	Aanpassing MER
B1	Indiener stelt dat: waar het planMER de komst van een eigen vraagdekkende energievoorziening als een vast uitgangspunt neemt, komen de andere in veel ruimer verband mogelijke alternatieve oplossingen niet of onvoldoende in beeld. Het planMER beperkt zich tot de milieugevolgen voor de betrokken regio. Dit miskent het internationale karakter van de energieconversie. Waar ook ter wereld die conversie plaats vindt draagt deze evenzogoed bij aan de oplossing van het klimaatprobleem dan wanneer de maatregelen hier plaats vinden. Gezien de beperktheid van de voorhanden zijnde middelen dient onderzocht te worden waar deze het meest efficiënt kunnen worden ingezet. Het zou goed kunnen dat voor de benodigde uitvoeringskosten van het conversieprogramma in de Kempen elders een veel grotere bijdrage aan de CO2 reductie kan worden geleverd. Dit zou daarom als alternatief alsnog nader onderzocht dienen te worden.	19.17799	Binnen dit planMER is niet gekeken naar alternatieve oplossingen voor het verkrijgen van hernieuwbare energie. Het doel van het planMER is alleen om inzicht te geven in alle mogelijke locaties voor wind- en zonneparken binnen de Kempengemeenten. Daarnaast is op hoofdlijnen de milieutechnische impact van wind- en zonneparken beschreven binnen de Kempengemeenten. De Kempengemeenten hebben hiervoor gekozen omdat grootschalige zonne- en windenergie de grootste impact op de omgeving en het landschap hebben. Zo houden ze regie over waar en onder welke voorwaarden grootschalige zonne- en windenergie worden toegestaan.	Nee
B2	Indiener verwacht dat beoordeling en goedkeuring van het planMER, de nota van beantwoording en het advies van de commissie MER te veel tijd kost en te complex is voor de raadsleden. Indiener adviseert dan ook dat de vijf gemeenteraden hiervoor zelf een onafhankelijk bureau inschakelen.	19.17267	De Kempengemeenten hebben advies ingewonnen en onderzoek laten uitvoeren bij gespecialiseerde bureaus. De Kempengemeenten hebben daarbij gekozen om het planMER door de commissie m.e.r. (een onafhankelijke commissie) te laten toetsen op volledigheid en correctheid. In het raadsvoorstel worden de raden ingelicht over hoe het proces is verlopen en hoe er tot keuzes is gekomen. Mochten er onduidelijkheden zijn dan staat het raadsleden altijd vrij om van te voren of in de commissievergaderingen nog vragen te stellen.	Nee
B3	Indiener is van mening dat windmolens uit voorzorg niet geplaatst mogen worden in de belangrijkste vogelgebieden en hun directe omgeving.	19.17236 19.17237 19.17238	Ter kennisname.	Nee
B4	De Brabantse natuur- en milieuorganisaties hebben recent een gemeenschappelijke visie 'Energieopgaven en het Brabantse	19.17828	Ter kennisname.	Nee

	landschap' (juli 2019- https://www.brabantsemilieufederatie.nl/nieuws/duurzame-energie-opwekken-in-brabants-landschap-7-aanbevelingen/) uitgebracht die als input kan dienen voor uw beleid en toetsingskader.		Het PlanMER kijkt alleen naar de potentiële opwek van duurzame energie uit zon en wind binnen de Kempengemeenten. De beschouwing van het (grootschalige) zeekele gebied in West-Brabant voor windenergie is geen onderdeel van het planMER. Daarnaast zijn in West-Brabant al veel (meer) windturbines gerealiseerd of vergund. Het is derhalve niet onredelijk dat ook (Zuid)oost-Brabant om een bijdrage gevraagd wordt. Een uitvloeisel van het PlanMER is de opstelling van een zonneladder. De zonneladder wordt opgenomen in het beleid- en toetsingskader.	
B5	Indiener stelt: Het is opmerkelijk dat de betrokken gemeenten op energiegebied geheel zelfvoorzienend willen zijn. En dan ook niet alleen voor haar inwoners maar kennelijk ook voor het bedrijfsleven . Alsof gemeenten daarvoor verantwoordelijk zouden zijn. En waarom uitsluitend zelfvoorzienend op energiegebied en niet voor de auto's, meubels ,voedsel of bouwmaterialen en duizenden andere producten etc.? Indiener stelt dat de productie van producten energie kost. Iedereen begrijpt echter dat in onze huidige maatschappij er zulk een grote en diverse productenbehoefte is dat geen enkele gemeente of natie hier geheel zelfvoorzienend voor kan zijn. Waarom zou dit plotseling voor het product energie dan niet meer mogen gelden? Dit product is al sinds de oudheid altijd verhandelbaar geweest en het valt niet goed in te zien waarom dit in de toekomst ook niet meer mogelijk en gewenst zou zijn. Indiener stelt dat voor zonne-energie het opwekkingsrendement in zonnrijke landen zoals Spanje of Marokko per m2 , een factor 3 hoger ligt dan in onze contreien. De massaproductie van energie kan hier dus beduidend goedkoper plaatsvinden dan bij ons. Na de te verwachten toekomstige omzetting in waterstofgas wordt dit product universeel transportabel via pijplijn of schip. Door het internationale karakter van de energiemarkt is het onontkoombaar dat na verloop van tijd de goedkoopste aanbieders hier de duurdere producenten,	19.17799	Om de negatieve gevolgen van de klimaatveranderingen een halt toe te roepen is wereldwijd afgesproken het gebruik van fossiele brandstoffen terug te dringen. De Nederlandse overheid wijst ook gemeenten op het nemen van hun verantwoordelijkheid. De Kempengemeenten nemen deze verantwoordelijkheid serieus en stellen in de 'Klimaatvisie Kempengemeenten' het doel om gezamenlijk energieneutraal te worden. Om dit te behalen is het nodig om naast het toepassen van energiebesparende maatregelen en aanleggen van zonnepanelen op daken, ook grootschalig duurzame energie op te wekken. Om energieneutraal te worden moeten alle vormen van duurzame opwekking van energie worden onderzocht. Dat betekent dat naast zonneparken en windlocaties ook andere vormen van duurzame energieopwekking aan de orde komen in de Kempen. Uit onderzoek blijkt dat de Kempengemeenten geschikt zijn om met zonne- en windparken duurzaam energie op te wekken. Het wachten op toekomstige ontwikkelingen om duurzaam opgewekte energie in het buitenland ook duurzaam te transporteren naar de Kempen is niet aan de orde.	Nee

	wij dus , uit de markt zullen drukken. Zonnestroomprojecten hier zijn daarom niet toekomstvast en duurzaam. Ze vormen een toekomstig financieel blok aan het been en op termijn een bedreiging voor de nationale welvaart.		Grootschalige zonne- en windprojecten worden vergund met een maximale instandhoudingstermijn. Na afloop van de productieperiode/vergunde termijn moet de installatie worden afgebroken. Veel van de gebruikte materialen kunnen worden gerecycled.	
B6	Indiener stelt dat op zee en kustprovincies de rendementen van windturbines aanzienlijk hoger zijn dan in het binnenland. Het is in economische zin gezien dan ook kortzichtig om in inlandige windprojecten te willen investeren. Er valt geen enkele goede reden te bedenken waarom een gemeente niet zou participeren in zee- en kust windenergieprojecten in eigen land of daarbuiten ,althans indien men meent op dit niveau een gemeentelijke taak te hebben.	19.17799	In de toelichting van het planMER is te lezen dat de provincie een opgave voor wind op land heeft te realiseren. Een gedeelte hiervan wordt in de Kempengemeenten ingevuld. Windenergie op zee, waar de Rijksoverheid ook op inzet, vormt hiermee geen alternatief voor windenergie binnen de provinciegrenzen. Realiteit is, dat ook op zee meerdere functies aanwezig zijn, waardoor het niet mogelijk is dat alle benodigde windenergie door middel van windturbines op zee kan worden gerealiseerd. De potentie voor windlocaties op zee is nagenoeg geheel vergund.	Nee
B7	Indiener stelt dat er een heroverweging moet komen over de huidige zelf gestelde doelstelling van de betrokken gemeenten aangaande de zelfvoorzienendheid. Niet alleen om de desastreuze ruimtelijk/landschappelijke gevolgen maar vooral op grond van nuchtere economische overwegingen.	19.17799	Om de negatieve gevolgen van de klimaatveranderingen te stoppen is wereldwijd afgesproken het gebruik van fossiele brandstoffen terug te dringen. Ook gemeenten moeten hun verantwoordelijkheid nemen. Daarom hebben de Kempen samen hun ambitie vastgesteld.	Nee

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa-nummer	Reactie	Aanpassing MER
C1	Indiener verzoekt middels deze reactie het voorkeursgebied dat in de 'milieueffectrapportage grootschalige zonne- en windenergie De Kempen' is aangegeven met nummer 37 niet op te nemen in het te stellen beleid en de toetsingskaders voor grootschalige zonne- en windenergie binnen de Kempengemeenten en derhalve de oprichting van een windpark beleidsmatig uit te sluiten.	19.17315	Het planMER is bedoeld om alle mogelijke locaties van windturbineparken in kaart te brengen. Daaronder valt dus ook deze locaties omdat hier, ondanks wettelijk beperkingen, mogelijkheden zijn om windturbines te plaatsen. De lijnen in het planMER die mogelijke windturbineparken weergeven zijn indicatief. Voor windenergie hebben de Kempengemeenten 3 'voorkeursgebieden' aangewezen voor de ontwikkeling van windenergie. Het voorkeursalternatief omvat geen gebieden waarbinnen lijn 37 is gelegen. Windenergieprojecten buiten deze voorkeursgebieden hebben niet de voorkeur, maar zijn ook niet uitgesloten.	Nee
C2	Indiener stelt: De ondersteunende kaarten en illustraties bij de plantekst zijn kwalitatief onder de maat. Door een te lage inscanresolutie is het niet mogelijk deze zodanig te vergroten dat ze goed leesbaar zijn en voor een beoordeling kunnen worden gebruikt. Dit is niet conform de minimaal te stellen eisen van een goede toegankelijkheid van ter visie gelegde stukken. Wij verzoeken u alsnog de planMER op een hogere resolutie aan te bieden en de reactietermijn dusdanig te verlengen dat een goede beoordeling en reactie daarop mogelijk wordt.	19.17799	Het planMER is digitaal te raadplegen via de gemeentelijke websites. De kaarten in deze (digitale) versie zijn van goede kwaliteit. Echter, vanwege het grote oppervlakte van de Kempengemeenten is het zoomniveau behoorlijk hoog (uitgezoomd). Dit doet echter niets af aan de juistheid van de beoordeling.	Nee
C3	Indiener stelt: De termen <i>windparken</i> en <i>zonneparken</i> zijn misleidend. Het begrip <i>park</i> staat voor een primair groene/landschappelijke inrichting. Dat is noch bij de wind- als bij de zonnestroomprojecten het geval. Omdat in beide gevallen het primaire doel is om op industriële schaal energie te produceren, zijn het feitelijk gewoon bedrijventerreinen. Het is daarom gewenst de valse groene connotatie los te laten en voortaan te spreken over 'wind- dan wel zonne-energieterreinen.'	19.17799	Een wind- of zonne- 'park' is een gebruikelijke wijze om dit soort inrichtingen te definiëren. Deze termen worden ook toegepast in de wet- en beleidskaders.	Nee
C4	Indiener mist in de effectbeoordeling voor het milieuthema 'Water' met name de hydrologisch kwetsbare gebieden: Natte Natuurparels,	19.17769	Op het abstractieniveau van het planMER is naast de reeds beschouwde water-gerelateerde aspecten (grondwater,	Nee

	Beschermd gebied waterhuishouding en Profiel van vrije ruimte van A-watgangen. Indiener is van mening dat met name voor de potentiële windparklocaties en de alternatieve clustering hiervan een effectbeoordeling voor deze aspecten naar verwachting meer differentiatie in de scores geeft.		hemelwater, waterkeringen en waterbergingsgebieden) voor het onderzoeken van de MER-alternatieven niet nader ingegaan op genoemde hydrologisch kwetsbare gebieden, daar deze aanverwant zijn aan andere beoordelingscriteria (bv. de effectbeoordeling NNB) dan wel een te gedetailleerd niveau kennen. De windparklijnen in het planMER zijn indicatief. In een later stadium, bij een concreet project, wordt de toetsing van de exacte windtubinelocatie(s) op dit milieuthema nader beschouwd.	
C5	Indiener geeft aan dat wanneer in de effectbeoordeling ook de grondwaterstanden (GHG) en de aan- of afwezigheid van hydrologisch gevoelige gebieden wordt betrokken, er ook in deze fase al onderscheidend vermogen ontstaat voor het aspect bemaling: in natte gebieden zal bemaling eerder aan de orde zijn en in hydrologisch gevoelige gebieden is bemaling minder wenselijk en/of moeten wellicht meer kosten worden gemaakt om de netto onttrekking te beperken.	19.17769	Op het abstractieniveau van het planMER wordt niet nader ingegaan op aspecten samenhangend met bemaling daar dit passender is op het niveau van eventuele individuele projecten die op een later moment in procedure worden gebracht. Ter zijner tijd zal opnieuw advies van het waterschap worden gevraagd.	Nee
C6	Indiener geeft aan dat voor de effectbeoordeling van het thema waterberging de themakaart 'Water' van de Verordening Ruimte als uitgangspunt genomen moet worden (ipv de Legger waterberging).	19.17769	Op het detailniveau van een planMER is de keuze voor de ene kaart boven de andere van ondergeschikt belang. Het thema 'Waterberging' dient in de ruimtelijke onderbouwing van individuele zonne- en windprojecten op passend detailniveau te worden beschouwd, maar leidt niet tot beleidskeuzes.	Nee
C7	Indiener merkt op dat het thema waterberging niet is beschouwd voor de effectbeoordeling van zonne-energie. Dit thema geeft mogelijk onderscheidend vermogen tussen de verschillende landschapstypen: in het landschapstype beekdalen en Dommeldal is een groter gedeelte aangeduid als Regionale Waterberging en Reserveringsgebied waterberging dan in de andere landschapstypen. Hier gelden meer beperkingen voor realisatie van zonneparken.	19.17769	Op het abstractieniveau van het planMER wordt geconcludeerd dat er binnen elk landschapstypen zich gebieden bevinden die uit waterhuishoudkundig oogpunt meer of minder geschikt zijn voor zonneparken. Deze mate van geschiktheid valt buiten de scope van dit MER, en dient in de onderbouwing van concrete projecten in detail aan bod te komen.	Nee
C8	Indieners merken op dat er geen geluidsberekeningen, veldbezoeken dan wel fotovisualisaties zijn gedaan. Daardoor moeten conclusies in	19.17805	Op het abstractieniveau van het planMER zijn geen berekeningen gemaakt voor geluid. In plaats daarvan is gerekend met afstandsvuistregels. Dit sluit beter aan bij	Nee

	twijfel worden getrokken. Er worden namelijk wel uitspraken hierover gedaan, echter zonder onderbouwing zo blijkt.		het detailniveau van een planMER. Ook zijn nog geen veldbezoeken uitgevoerd en fotovisualisaties gemaakt, maar zijn de effecten op ecologie en landschap op algemene kenmerken beoordeeld. Geluidsberekeningen, veldbezoeken en fotovisualisaties komen aan bod op het niveau van eventuele individuele projecten (projectMER) die op een later moment in procedure worden gebracht.	
C9	Indiener stelt dat het recent opgestelde haalbaarheidsonderzoek laat zien waar wind-of zonne-energie terreinen niet passen vanwege diverse wettelijke belemmeringen. De mededeling dat dit MER een stap verder gaat voor de gebieden waar wel mogelijkheden zouden zijn impliceert dat er a priori al vanuit gegaan wordt dat zulke gebieden voorhanden zouden zijn. En dat er vervolgens bij die gebieden ook nog voldoende 'draagkracht' zou bestaan om energieprojecten er in te passen zonder dat het landschap teveel wordt aangetast.	19.17799	Het planMER geeft inzicht in alle mogelijke locaties voor wind- en zonneparken binnen de Kempengemeenten waarbij rekening wordt gehouden milieutechnische belemmeringen. Het planMER is daarnaast een document wat op hoofdlijnen de impact van deze energieparken uitlicht waarin ook de impact op het landschap is beoordeeld. Het planMER geeft geen aanduiding dat er vanuit wordt gegaan dat specifieke gebieden, anders dan landschapstype, over voldoende draagkracht beschikken. Een planMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve het in kaart brengen van de gedetailleerde impact op de omgeving en het landschap, waarbij ook de draagkracht aan bod komt, bepaald worden.	Nee
C10	Indiener stelt dat ten onrechte de effecten nu alleen per deellocatie beoordeeld worden naar hun gevolgen ter plaatse. Het planMER schiet tekort door alle beoogde deelingrepen per onderzochte locatie niet in dit grotere kader te plaatsen. Door dit na te laten wordt ten onrechte de schijn gewekt dat er inderdaad nog ruimtelijk/landschappelijke reserves bestaan om op in te kunnen teren.	19.17799	Het doel van het planMER is alleen om inzicht te geven in alle mogelijke locaties voor wind- en zonneparken binnen de Kempengemeenten. Op het abstractieniveau van het PlanMER wordt op enkele fronten na niet nader ingegaan op aspecten samenhangend in het geheel. Er is op dit abstractieniveau nog niet te spreken over eventuele samenhang tussen projecten, en de impact hiervan op het geheel, omdat het niet te bepalen is welke projecten waar zullen ontstaan. Dit komt mogelijk aan bod op het niveau van eventuele individuele projecten (projectMER) die op een later moment in procedure worden gebracht.	Nee

C11	Indiener stelt dat er geen mogelijke zoeklocaties zijn ingetekend in de buurt van industrieterreinen hoewel dit wel in het MER is aangegeven dat dit de voorkeur heeft.	19.17711	Er bevinden zich harde belemmeringen (plaatsen waar geen windturbines mogelijk zijn op grond van wetgeving) bij de industrieterreinen. Hierdoor zijn er geen zoeklocaties ingetekend in de buurt van de industrieterreinen.	Nee
C12	Indiener stelt dat het planMER op een dusdanig abstractieniveau is gemaakt dat specifieke lokale effecten niet zijn meegenomen. Temeer, omdat er bij zonneparken geen projectMER meer nodig is.	19.17711	Voor zonneparken zijn de milieueffecten alleen op hoofdlijnen beschouwd, in lijn met het detailniveau van een planMER. Bij besluitvorming over individuele initiatieven moeten onderzoeken (waaronder ecologisch onderzoek) worden uitgevoerd, een ruimtelijke onderbouwing worden gegeven en een landschappelijk ontwerp worden opgesteld op basis waarvan het zonnepark kan worden ingepast.	Nee
C13	Indiener mist landbouw als criterium bij het beoordelingskader.	19.17711	Landbouw is geen apart milieutechnisch criterium in dit planMER. De beschreven milieueffecten en beoordelingen hiervan zijn afdoende voor de vergelijking van wind- en zonneparken binnen de Kempengemeenten. Voor andere milieueffecten is het planMER niet het juiste instrument en/of niet voldoende onderscheidend.	Nee
C14	Indiener mist het beoordelen van de ruimtelijke effecten of de zonnelocaties aansluitend bij bestaande bebouwing.	19.17711	De voorkeuren en prioriteiten van zonlocaties kunnen worden opgenomen in een zogenoemde zonneladder. Een zonneladder valt buiten de scope van het betreffende planMER. De Kempengemeenten werken aan een beleid en toetsingskader. De zonneladder maakt hier onderdeel van uit.	Nee
C15	Indiener vindt het een gemiste kans dat mogelijkheden in het NNB niet in de MER zijn onderzocht terwijl verschillende maatschappelijke partners en terreinbeheerders hebben aangegeven dat er kansen zijn voor zonnepanelen in hun gebied.	19.17711	De verordening Ruimte van de provincie Noord-Brabant staat de ontwikkeling van zonneparken in het Natuurnetwerk Brabant (NNB) nu niet toe. Indien een concreet project een verzoek hiervoor indient bij een gemeente zal deze het verzoek op zijn merites beoordelen. In het beleid en toetsingskader wordt afgewogen of zonneparken mogelijk zijn in nog niet gerealiseerde NNB. Deze afweging blijft buiten de scope van de planMER.	Nee

C16	Indiener stelt dat in het plan wordt aangegeven dat de Kempengemeenten een verdeling van de lusten en lasten van duurzame energieopwekking van cruciaal belang acht. Hierover wordt echter niets concreets aangegeven waardoor de bewoners het gevoel hebben dat ze met een kluitje in het riet worden gestuurd. Het is van belang dat dit concreet wordt gemaakt zodat hier later niet ten nadele van de omwonenden af kan worden geweken.	19.17805	De verdeling van de lusten en lasten van een duurzaam energie project valt niet binnen de reikwijdte van dit planMER. Het doel van dit planMER is om inzicht te krijgen in alle mogelijke locaties voor wind- en zonneparken. In het beleids en toetsingskader wordt ingegaan op participatie (verdeling lusten en lasten).	Nee
C17	Indiener stelt dat in het planMER geen rekening is gehouden met mogelijke plannen in Valkenswaard, waar ze ook voornemens zijn windturbines te plaatsen. De bewoners zijn hierdoor bang dat ze dadelijk op 5 plekken door windturbines worden ingesloten. In het planMER zouden windpark nummer 38, 42 en 43 als negatief moeten worden beoordeeld op 'interferentie andere windparken' omdat deze binnen een straal van twee kilometer van het mogelijk te realiseren windpark Koolblik in Valkenswaard zijn gelegen.	19.17805	De Kempengemeenten zijn bevoegd om beleid en toetsingskaders op te stellen voor het eigen grondgebied. Ten tijde van het opstellen van het planMER is er geen procedure gestart voor een windpark in Valkenswaard. Daarom kan deze mogelijke ontwikkeling niet worden meegenomen.	Nee
C18	Indieners vinden de recreatieve en natuur functie van concentratiegebied Bergeijk in het planMER onderbelicht. Voor de inwoners welke in de omgeving concentratiegebied Bergeijk Zuidoost hun recreatieve bedrijf uitoefenen is het cruciaal dat de windparken niet te dichtbij komen. In de beoordeling is niet meegenomen wat het effect is van windmolens op deze bedrijven omdat zeer veel mensen tijdelijk verblijven/recreëren in de omgeving. .	19.17805	In het planMER wordt het beoordelingscriterium 'Zichtbaarheid van het windpark' beoordeeld aan de hand van de locatie van het windpark ten opzichte van de gebieden waar het niet gewenst is vanwege esthetische of recreatieve waarden. Hieronder vallen ook recreatieve gebieden. In figuur 10 van het planMER zijn de locaties binnen de gemeenten met een recreatiebestemming opgenomen.	Nee
C19	Indieners stellen dat de nog niet onherroepelijke vergunde windprojecten De Pals en Reusel-De Mierden niet zijn meegenomen binnen de Plan-m.e.r. terwijl deze projecten zeker cumulatieve effecten hebben op leefomgeving, natuur en milieu binnen de geplande opstelling, maar ook in combinatie met locatiekeuze 30. Zoals in onze inspraakreactie op de NRD reeds verwoord zijn wij van mening dat deze projecten niet onder de referentiesituatie vallen.	19.17828	Windpark De Pals is inmiddels vergund. Een project hoeft niet onherroepelijk te zijn om als autonome ontwikkeling te gelden. Ook de ontwikkeling van het windpark in Reusel-De Mierden is opgestart voorafgaand aan de gezamenlijke Kempische aanpak voor het ontwikkelen van beleid en toetsingskaders voor grootschalige zonne- en windenergie. Voor het nieuwe windpark in Reusel – De Mierden geldt dat er nog geen vergunning verleend is, maar aangezien het plan reeds in een verre staat van	Nee

			voorbereiding is, wordt gekozen om dit project als onafhankelijk te beschouwen.	
C20	Indiener stelt dat in de Plan-m.e.r. gebieden voor grootschalige zonne- en windenergie worden besproken alsof er voor de betreffende ruimte maar één functie mogelijk is, namelijk energieproductie. De ruimte in Nederland is beperkt en daarom moet bij een keuze voor grootschalige zonne- en windproductie ook expliciet aandacht zijn voor een zo effectief en efficiënt mogelijk ruimtegebruik. Dat betekent dat nadrukkelijk aandacht is voor functiecombinaties en meervoudig ruimtegebruik waarbij de ruimtelijke kwaliteit wordt gewaarborgd.	19.17828	In het planMER is een hoofdstuk opgenomen over de combinatie van zon en wind. Dit heeft zowel voor- als nadelen. In het beleid van de Kempengemeenten wordt beschreven hoe deze gemeenten hier tegen aan kijken. Daarnaast zijn uiteraard andere vormen van dubbel ruimtegebruik mogelijk. Het planMER bevat echter niet het juiste detailniveau om dit te beschrijven. Dit hoort in een concrete projectbeschrijving.	Nee
C21	Indiener geeft aan dat in het plan wordt aangegeven dat de veiligheid niet wordt onderzocht, maar dat er al een eerste schifting is gemaakt. Hoe de eerdere schifting is gedaan wordt niet aangegeven. De omwonenden vinden het wel van belang om dit punt nu reeds mee te nemen.	19.17805	De eerste schifting heeft plaatsgevonden bij het bepalen van gebieden waar windturbines in beginsel niet zijn uitgesloten. Dit is gebeurd in het Haalbaarheidsonderzoek Grootschalige Wind- en zonne-energie de Kempen (Pondera/Wing, 16 oktober 2018). Doordat eventuele veiligheidseffecten zo sterk gelokaliseerd zijn rond de windturbines, is een nadere beoordeling op het abstractieniveau van een planMER niet zinvol. De externe veiligheid van te plaatsen windturbines moet als onderdeel van de voorbereidingsprocedure op projectniveau plaatsvinden.	Nee
C22	Indieners stellen dat het planMER in de benaderingswijze uitgaat van wettelijke belemmeringen (zoals afstand tot woonkernen en radarbeperkingen) om daarna de locaties te beschouwen die overblijven en wél kunnen. Wat ons betreft is dit een verkeerde volgorde. Eerst dient bepaald te worden welke gebieden gevrijwaard moeten blijven van zon- en windparken, waaronder de ongerepte natuurpanorama's. Daarna kunnen de overblijvende gebieden getoetst worden op wettelijke belemmeringen en randvoorwaarden. Graag zien wij in het beleid en toetsingskader expliciet opgenomen welke gebieden vooraf uitgesloten worden van zon- en windparken.	19.17828	Het is een logische volgorde om als eerste 'zeef' de wettelijke belemmeringen (harde belemmeringen) uit te sluiten. Zodoende blijven er geen locaties over die niet realistisch zijn vanwege wettelijke belemmeringen. Met het doorlopen van een aantal stappen en de beoordeling van de milieuthema's is inzichtelijk gemaakt wat de voor- en nadelen van iedere locatie is. Het is aan de Kempengemeenten om een voorkeur uit te spreken en/of uitsluitingsgebieden te definiëren. Dit wordt beschreven in het beleid- en toetsingskader.	Nee
C23	Indiener stelt dat uit het onderzoek blijkt dat concentratiegebied Bergeijk Zuidoost het minste energie oplevert ten opzichte van de	19.17805	Ter kennisname.	Nee

	andere opties. Concentratiegebied Zuidwest levert 4 keer zoveel energie op. Verder zijn de afstanden tot het hoofdstation voor de nummers 42, 43 en 52 meer dan 10 kilometer.			
C24	Indiener geeft aan dat in het planMER niet wordt aangegeven dat concentratiegebied Bergeijk Zuidoost het grootste recreatiegebied van heel Bergeijk is.	19.17805	In figuur 10 van het Plan-MER zijn de locaties binnen de gemeenten met een recreatiebestemming opgenomen.	Nee
C25	Indiener stelt dat in de lijst van 'Leemten in de kennis' het kennishiaat ontbreekt over de feitelijke gebiedswaarden buiten die welke formeel als zodanig zijn aangewezen en die van gemeentelijk niveau.	19.17799	In de 'Leemten in de kennis' wordt hierover verwezen: <i>'..in het kader van dit planMER zijn geen veldbezoeken uitgevoerd in het kader van ecologie.'</i>, <i>'Voor zonneparken zijn de milieueffecten alleen op hoofdlijnen beschouwd, in lijn met het detailniveau van een planMER.'</i>, <i>'Windturbintypes en -opstellingen zijn indicatief om zoekgebieden te vergelijken. Gedetailleerd milieuonderzoek kan pas plaatsvinden in een eventuele projectfase.'</i> Het planMER is alleen bedoeld om inzichtelijk te maken waar zonne- en windparks in de huidige situatie van de Kempen gemeenten mogelijk zijn en welke effecten deze hebben op het milieu. Bij dit abstractieniveau is er gebruik gemaakt van beleidsmatige benaderingen en grenzen. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve het in kaart brengen van de gedetailleerde gebiedswaarden, mogelijke impact op de omgeving en milieueffecten noodzakelijk zijn. Hieruit kan blijken dat een project alsnog geen doorgang vindt.	Nee
C26	Indiener stelt dat in de lijst van 'Leemten in de kennis' een analyse ontbreekt naar de te verwachten veranderingen van de internationale energieproductie en verhandeling en de mogelijke gevolgen daarvoor op de huidige te realiseren wind- en zonnestroom projecten.	19.17799	Het planMER is alleen bedoeld om inzichtelijk te maken waar zon- en windparks in de huidige situatie binnen de Kempen gemeenten mogelijk zijn en welke effecten deze hebben op het milieu. Bij dit abstractieniveau is er gebruik gemaakt van de huidige kennis van beleid en ontwikkelingen op de energiemarkt. Het is niet passend binnen een planMER om over potentiële innovaties en	Nee

			verwachtingen te speculeren. De wet vraagt om een toets van de huidige situatie.	
C27	Indiener stelt: omdat de voorliggende planMER slechts een globale gevolgenbeschrijving geeft en dus geen compleet beeld van de werkelijke totaalgevolgen voor het milieu geeft, is het niet mogelijk om tot een zorgvuldige belangenafweging te komen. Waar het doel van een MER juist is om vooraf een reëel beeld van de milieugevolgen te bieden is nu de vraag gerechtvaardigd wat dan de zin is van de onderhavige globale planMER. In ieder geval kan deze o.i. in zijn huidige vorm niet als basis voor een verantwoorde besluitvorming dienen.	19.17799	Het planMER dient om de milieueffecten van wind- en zonne-energie binnen de Kempengemeenten onderling te kunnen vergelijken. In het planMER is een beoordelingstabel opgenomen waarin de verschillen per alternatief en/of concentratie af te lezen zijn. De volgende stap is het opstellen van een beleid en toetsingskader . In dit document worden de keuzes van de gemeenten duidelijk. Zo zullen in het beleid en toetsingskader uitsluitingsgebieden en/of voorkeursgebieden voor zonne- en windenergie worden geformuleerd.	Nee
C28	Indieners vragen ook aandacht voor de gevolgen voor de infrastructuur, zowel bovengronds als ondergronds. Hierbij gaat het niet alleen om de energie-infrastructuur zoals kabels en verdeelstations, maar ook om toegangswegen en onderhoudsvoorzieningen. Deze kunnen negatieve gevolgen hebben voor natuurgebieden, kwetsbare soorten, bodemgesteldheid en hydrologie.	19.17828	De windparklijnen zijn indicatief en voor zonneparken zijn er geen opstellingen ingetekend. Het is derhalve nog niet mogelijk om de gevolgen van de infrastructuur te overzien. Het planMER bevat hiervoor niet het juiste detailniveau. Bij een concreet project dient dit wel een onderdeel van de scope te zijn.	Nee

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa-nummer	Reactie	Aanpassing MER
D1	Indiener mist één duidelijk aanspreekpunt met wie contact opgenomen kan worden.	19.17267	Iedere Kempengemeente heeft een beleidsmedewerker duurzame energie/energietransitie die aanspreekpunt is voor het onderwerp grootschalige zonne- en windenergie. Daarnaast is er voor het project grootschalige zon en winde een website (www.zonenwindindekempen.nl) met een contactformulier voor alle gemeenten.	Nee
D2	Indiener vindt de verslaglegging tijdens bijeenkomsten onvoldoende en te anoniem. Het verslag van de ophaalbijeenkomsten was summier en niet ondertekend, de dilemma's zijn niet uitgewerkt en de vragen zijn vertaald in FAQ op de website. Van de inloopsessies is zelfs helemaal geen verslag gemaakt.	19.17267	De inloopsessies zijn bedoeld om inwoners en belangstellende te informeren. Deze bijeenkomsten zijn niet ingericht om informatie op te halen en daarom is geen inhoudelijk verslag opgesteld. Het doel van de ophaalsessies was input krijgen voor het beleid het toetsingskader en om de 'dilemma's' in beeld te brengen. Het is aan de gemeenten om hier gedegen oplossingen voor te geven. Dit gebeurt in het beleid en toetsingskader. Het verslag van de ophaalsessies is anoniem zodat de drempel zo laag mogelijk is voor iedereen om hun mening, zorgen en dilemma's te bespreken. Dit verslag is te vinden op de website (www.zonenwindindekempen.nl).	Nee
D3	Indiener vindt de aanpak van het project te afstandelijk en had graag een meer bottom-up benadering gezien. Hierbij had aangehaakt kunnen worden bij de plaatselijk/regionale kennis zoals deze bijvoorbeeld aanwezig is bij KempenEnergie.	19.17267	De aanpak van het project is als volgt opgebouwd: start met informatiebijeenkomsten zodat inwoners, ondernemers en belanghebbenden/belangstellenden kennis kunnen nemen van de noodzaak, het proces en het einddoel. Daarna zijn excursies en meepraatsessies gehouden om input op te halen bij inwoners, ondernemers, stakeholders, deskundigen, enz. Diverse partijen en groeperingen hebben van de mogelijkheid gebruik gemaakt om input en kennis te delen. Met de opgehaalde kennis wordt doorgewerkt aan een planMER en beleid en toetsingskaders.	Nee

D4	Indiener mist afstemming met de RES en de provincie en is van mening dat dit risico's oplevert met betrekking tot optimale regionale/provinciale/landelijke plankeuzes en het in behandeling nemen van 'projectaanvragen Zon-Wind' in de Kempen. De indiener zou graag zien dat concrete projectaanvragen moeten worden ingediend bij de provincie, en pas behandeld worden nadat deze haar energietransitiebeleid heeft vastgesteld.	19.17267	De Kempengemeenten zijn een samenwerking aangegaan met de provincie Noord-Brabant en de Metropoolregio Eindhoven, die zowel met kennis, capaciteit en financiële middelen dit proces hebben ondersteund. De provincie Noord-Brabant is actief onderdeel van de projectgroep 'Grootschalige zonne- en windenergie in de Kempen'. Zo is er een goede afstemming met de provincie. De uitkomsten van het haalbaarheidsonderzoek, het planMER, het beleid en toetsingskader van de Kempengemeenten en de kennis worden actief gedeeld met de andere regiogemeente in de Metropoolregio Eindhoven t.b.v. de Regionale Energiestrategie (RES). De voorwaarden aan een projectplan en de wijze waarop concrete projectaanvragen in behandeling worden genomen worden uitgewerkt in de toetsingskaders.	Nee
D5	Indiener spreekt een voorkeur uit voor een 'groep/coöperatie landeigenaren' als initiatiefnemer in plaats van een projectontwikkelaar (REF, Bergeijk ZW) omdat hiermee het geld in de regio blijft. Dit is passend aangezien de regio ook de lasten van het windpark draagt.	19.17267	De sociale randvoorwaarden (participatie, wie mag ontwikkelen, verdeling van de lusten en lasten) van een duurzaam energie project vallen niet binnen de reikwijdte van dit planMER. Het doel van dit planMER is om inzicht te krijgen in alle mogelijke locaties voor wind- en zonneparken. In het beleid en toetsingskader worden de sociale randvoorwaarden vastgesteld.	Nee
D6	Indieners willen graag adviseren en 'zoeken naar betere mogelijkheden om op een verantwoordelijke manier toch windenergie op te kunnen wekken'. Zij vragen om bij volgende overleggen aanwezig te mogen zijn.	19.17260 19.17828	In februari, mei en augustus 2019 zijn verschillende openbare bijeenkomsten (7) en excursies (2) georganiseerd. Dit is bekend gemaakt via huis-aan-huis-bladen, internet, social media, via buurtverenigingen en dorpsraden, etc. Daarnaast is er voor een ieder gelegenheid geweest om zienswijzen in te dienen op de NRD en de planMER. Met de opgehaalde input wordt het beleid en toetsingskader opgesteld.	Nee
D7	Indiener vindt het erg triest dat er niet meer ruchtbaarheid aan het project wordt gegeven en denkt dat weinig inwoners van het plan	19.17802	In februari en mei 2019 zijn verschillende openbare bijeenkomsten (6) en excursies (2) georganiseerd. Dit is	Nee

	afweten. Daarnaast valt de periode van inzage ook nog eens in de vakantie.		bekend gemaakt via huis-aan-huis-bladen, internet, social media, via buurtverenigingen en dorpsraden, etc. De inzage periode viel 4 weken in de vakantie en 2 weken buiten de vakantie. De inloopavond over de uitkomsten van de planMER vond plaats buiten de schoolvakantie.	
D8	Het is in dit kader spijtig te constateren dat een groot deel van onze constructieve suggesties en aandachtspunten in de 'Zienswijze op concept-Notitie Reikwijdte en detailniveau Plan-m.e.r. grootschalige zonne- en windenergie in de Kempen' van 26 februari 2019 in de Plan-m.e.r. niet of nauwelijks zijn meegenomen.	19.17828	De zienswijzen op de NRD zijn allen bestudeerd, beantwoord en waar mogelijk/relevant meegenomen in het planMER. Echter veel aangedragen punten op de NRD pasten niet bij het detailniveau van het planMER, deze zaken zijn derhalve niet meegenomen in het verdere proces. Wat overigens niet betekent dat ze in een later stadium, bij een concrete projectontwikkeling, ook niet 'relevant' zijn.	Nee
D9	Omwonenden merken op dat gedurende het gehele traject er nooit kans is geweest om mee te doen in de ontwikkeling van duurzame energie. Op allerlei wijze zijn omwonenden en ondernemers voorbijgelopen. Er wordt alleen invulling gegeven aan de beleidskeuze van het Rijk, omdat provinciaal en gemeentelijk beleid op meerder punten afwijkt.	19.17805	Dit planMER is opgesteld om als onderbouwing te worden gebruikt voor het beleid en toetsingskader dat aan de gemeenteraden wordt voorgelegd ter vaststelling. Inwoners, ondernemers en belangstellenden hebben d.m.v. 3 informatieavonden, 3 dagen met meepraatsessies, 2 excursies en een inloopbijeenkomst kennis kunnen nemen van het proces, de inhoud en actief hun bijdrage kunnen leveren in de voorbereiding van het beleid en toetsingskader. Deze bijeenkomsten zijn aangekondigd op de website www.zonenwindindekempen.nl , op de vijf gemeentelijke websites, in de huis-aan-huisbladen en op social media. Nadat het beleid en toetsingskaders zijn vastgesteld start het traject van ontwikkeling van projecten. Bij voorkeur worden deze projecten door omwonenden, inwoners en ondernemers uit de Kempen ontwikkeld.	Nee

Thema E: Geluid

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa-nummer	Reactie	Aanpassing MER
E1	Indiener stelt: Daarnaast hebben windturbines een zekere geluidbelasting tot gevolg. Op basis van het Activiteitenbesluit milieubeheer wordt de geluidsbelasting die optreedt gedurende de nacht en de avond zwaarder meegewogen dan geluid overdag. Met de norm wordt recht gedaan aan het feit dat geluid 's nachts en 's avonds als storender ervaren kan worden dan overdag. Op een recreatiepark wordt verbleven in accommodaties die nauwelijks geluidwerende eigenschappen bezitten (tent, caravan, stacaravan, chalet). Het geluid afkomstig van windturbines kan door recreanten dan ook als storender ervaren worden dan gemiddeld.	19.17315	Het is mogelijk dat recreanten het geluid van windturbines als storender zullen ervaren als gemiddeld. Echter, in het Besluit Activiteiten inrichtingen milieu, oftewel het Activiteitenbesluit, zijn eisen opgenomen waaraan windmolens in Nederland dienen te voldoen. Recreatiewoningen zonder officiële woonfunctie worden wettelijk niet beschouwd als een geluidsgevoelig object en hierom hoeft er in principe niet getoetst te worden aan het Activiteitenbesluit. In het kader van een goede ruimtelijke ordening zou er bij een concreet project wel aandacht aan besteed kunnen worden.	Nee
E2	Indiener protesteert tegen de bouw en ingebruikname van windturbines in Bergeijk en omgeving. Weerstand tegen de plannen heeft te maken met directe nadelen van windturbines zoals het geluid dat wordt geproduceerd, waaronder laag frequent geluid.	19.17704 19.17709 19.17710 19.17738 19.17803 19.17725	In het Besluit activiteiten inrichtingen milieu, oftewel het Activiteitenbesluit, zijn de eisen opgenomen waaraan windmolens in Nederland dienen te voldoen. De geluidnormen zijn opgenomen in artikel 3.14a. Hierin is vastgelegd dat een of meer windmolens op de gevel van geluidsgevoelige bebouwing (bijvoorbeeld woningen) dienen te voldoen aan de norm van ten hoogste 47 dB Lden en aan de norm van ten hoogste 41 dB Lnight. In de Nederlandse wetgeving wordt uitgegaan van gemiddelden. In de praktijk komt de 47 dB Lden norm op een gemiddelde geluidbelasting van 41 dB, de geluidsbelasting op een woning waar precies voldaan wordt aan de norm zal bij inwerkingtreding van de windmolen (ca. 90% van de tijd) variëren tussen de 38 en 46 dB.	Nee
E3	Indiener acht het hanteren van een rekenmodel omstreden.	19.17716	Een rekenmodel betreft een theoretische benadering van de werkelijkheid. Het te hanteren rekenmodel is gebaseerd op de vigerende wetgeving.	Nee

E4	Indiener acht de Lden-normering onnavolgbaar, onvolledig en oncontroleerbaar.	19.17716	In het Activiteitenbesluit milieubeheer (Activiteitenbesluit) zijn de eisen opgenomen waaraan windturbines in Nederland dienen te voldoen. De geluidnormen zijn opgenomen in artikel 3.14a. Hierin is vastgelegd dat een of meer windmolens van dezelfde inrichting op de gevel van geluidsgevoelige bebouwing (bijvoorbeeld woningen) dienen te voldoen aan de norm van ten hoogste 47 dB Lden en aan de norm van ten hoogste 41 dB Lnight. In de Nederlandse wetgeving wordt uitgegaan van gemiddelden. Lden is een speciaal gemiddelde (den staat hierbij voor Day-Evening-Night), waarbij de avond- en nachtperiode zwaarder meetellen door een straffactor van respectievelijk 5 en 10 dB. In de praktijk komt de 47 dB Lden norm op een gemiddelde geluidbelasting van 41 dB, de geluidsbelasting op een woning waar precies voldaan wordt aan de norm zal bij inwerkingtreding van de windmolen (ca. 90% van de tijd) variëren tussen de 38 en 46 dB. Bij alle woningen van derden dient te worden voldaan aan de wettelijke norm. Wanneer er getwijfeld wordt of gerealiseerde windmolens voldoen aan de wettelijke eisen (en eventuele aanvullende eisen uit de vergunning) dient er handhaving plaats te vinden. Wanneer uit onderzoek inderdaad blijkt dat niet voldaan wordt aan de eisen wordt het windpark stilgezet en kan het bevoegd gezag overgaan tot het opleggen van een sanctie. De exploitant moet het probleem oplossen voordat de windmolens weer in werking mogen treden.	Nee
E5	Indiener geeft aan dat bij de Lden en Lnight normen geen rekening wordt gehouden met het pulserende karakter van windturbinegeluid.	19.17716	Het geluidniveau van windturbines is minder hoog dan van andere bronnen (verkeer e.d.), maar het karakter zorgt ervoor dat het windturbinegeluid bij lagere niveaus als hinderlijk wordt ervaren. De normstelling is tot stand gekomen op basis van de verschillende eigenschappen van het geluid van windturbines.	Nee

E6	Indiener merkt op dat laagfrequent en infrasoon geluid buiten beschouwing worden gelaten en wel degelijk kunnen leiden tot gezondheidsklachten.	19.17716	Windturbinegeluid bestaat uit geluid van veel verschillende toonhoogtes. Zeer lage en zeer hoge tonen komen veel minder voor dan gemiddelde toonhoogtes (250-2500 Hz). In de norm uit het Activiteitenbesluit wordt rekening gehouden met laagfrequent geluid (frequenties beneden 160 Hz), dat een onderdeel van het geluidsspectrum van windmolengeluid is. De effecten van laagfrequent geluid worden niet apart beschouwd omdat het een integraal onderdeel uitmaakt van de beoordeling van de Lden-normering. In 2014 heeft de Staatssecretaris van I&M in een brief aan de Tweede Kamer, onderbouwd met twee onderzoeken van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en een literatuurstudie naar laagfrequent geluid door Bureau LBP/Sight. Hierin wordt aangegeven dat de huidige norm voor windturbines en bijbehorende rekenen meetvoorschriften voldoende bescherming bieden tegen laagfrequent geluid. Infrasoongeluid is geluid met een dermate lage frequentie dat het niet hoorbaar is. Bij zeer hoog volume kan dergelijk geluid wel door de mens worden waargenomen. Dergelijke volumes zijn bij windturbines echter niet aan de orde (zelfs niet vlakbij de windturbine).	Nee
E7	Indiener is van mening dat voor omwonenden de Nederlandse geluidsnormen verreweg de slechtste zijn van heel Europa.	19.17716	Het is bekend dat andere landen dan Nederland andere normen hanteren. Voor eventuele individuele projecten die op een later moment in procedure worden gebracht wordt gewerkt met de normstelling zoals deze is vastgelegd in de Nederlandse wetgeving.	Nee
E8	Indiener is van mening dat geluidshinder een directe aantasting is van het woon- en leefgenot van mensen in hun eigen huis.	19.17716	De geluidsnormen, die mede bepalend zijn voor de afstand tussen geluidsgevoelige bebouwing en de windmolens, garanderen niet dat omwonenden geen enkele hinder ondervinden.	Nee
E9	Indiener verzoekt de gemeente aansluiting te zoeken bij de door het RIVM geadviseerde norm van 40 dB Lden.	19.17716	Het planMER dient ter onderbouwing van een beleid en toetsingskader voor grootschalige zonne- en windenergie.	Nee

			Het is op dit moment niet de wens van de Kempengemeenten om op voorhand voor te sorteren op strengere geluidsnormen. Als sprake blijkt van aantoonbaar bijzondere lokale omstandigheden wordt deze mogelijkheid echter ook niet uitgesloten.	
E10	Indiener verzoekt om extra aandacht voor de gevolgen van de geluidsoverlast die een windmolen geeft. Dit kan door een extra financiële vergoeding waardoor het mogelijk wordt om geluidsdicht glas te plaatsen en woningen te isoleren tegen geluid.	19.17733	Het planMER geeft inzicht in alle mogelijke locaties voor windparken. Het PlanMER is daarnaast een document wat op hoofdlijnen de impact van mogelijke windturbines uitlicht. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve het in kaart brengen van de gedetailleerde impact op de omgeving noodzakelijk zijn. Naar aanleiding daarvan kan het bevoegd gezag beslissingen nemen voor eventuele mitigerende maatregelen waaronder maatregelen om geluidsoverlast te verminderen. Tijdens een project(MER) zal, binnen de wettelijk gestelde eisen, worden gekeken welke maatregelen toegepast kunnen worden.	Nee
E11	Indiener stelt: Bosch & van Rijn zegt dat de huidige norm in Lden rekening houdt met laagfrequent geluid. Dat is niet waar: in de formule van Lden is laagfrequent geluid niet opgenomen. Waar Bosch & van Rijn waarschijnlijk op doelt is het rapport van het RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu) uit 2009 dat op onderzoeken is gebaseerd die de geluidsbelasting in Lden vergeleken met de hinder die omwonenden ervaren. Men gaat er dan van uit dat de hinder door laagfrequent daarbij meespeelt, en daar valt wel wat voor te zeggen. Maar Bosch & van Rijn vergeten dan wel even te vermelden dat het RIVM op grond van deze onderzoeken een Lden van 40 dB adviseert terwijl het rijk een veel hogere waarde van 47 dB als norm kiest. Dit betekent vijf maal zoveel lawaai. Bosch & van Rijn zeggen dat 9% van de burenhinder ondervindt bij 47 dB Lden windturbinelawaai. Een minder dan halve waarheid. Volgens het RIVM onderzoek is dat 9% 'ernstig gehinderden' binnenshuis. Het aantal 'gewoon gehinderden' binnenshuis is 17%. Buitenshuis zijn die getallen groter, buitenshuis in de tuin is 19 % 'ernstig gehinderd' en	19.17730	9% van op de normgrens belaste omwonenden van een windpark kan ernstige hinder van dat park ondervinden. Dit aandeel is hetzelfde als de bij de grenswaarden van andere geluidbronnen, zoals wegverkeer. Voor eventuele individuele projecten die op een later moment in procedure worden gebracht, wordt inzichtelijk gemaakt hoeveel omwonenden op de normgrens worden belast. Indien men niet op de normgrens wordt belast ligt het percentage ernstig gehinderden lager dan 9%.	Nee

	34% 'gewoon gehinderd'. Het aantal mensen dat gehinderd wordt is dus viermaal zo hoog als Bosch & van Rijn zeggen.			
E12	Indiener stelt: Over de gezondheidsrisico's al dan niet door laagfrequente geluid geeft Bosch & van Rijn tendentieuze informatie. De rapporten die zij aanhalen zeggen dat het bestaan van gezondheidsproblemen niet hard bewezen is. Voor een hoop literatuur hierover is dat ook wel waar, maar niet voor alle literatuur. Maar dan mag je nog niet zeggen dat bewezen is dat deze problemen niet bestaan. Er zijn veel aanwijzingen voor, en die dienen serieus te worden genomen en moeten nader worden onderzocht. Over het RIVM rapport van 2005 dat Bosch & van Rijn aanhaalt het volgende: het Nationaal Kritisch Platform Windenergie en de Nederlandse Vereniging Omwonenden Windturbines waren aanvankelijk bij het samenstellen van dit rapport betrokken, maar hebben zich eruit teruggetrokken toen bleek dat van een nette wetenschappelijke benadering geen sprake mocht zijn. Vorig jaar oktober publiceerde de Wereld Gezondheidsorganisatie WHO het rapport Environmental Noise Guidelines 26ort he European Region , zie: http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/environmental-noise-guidelines-forthe-european-region-2018. Daarin staan duidelijke zinnen over windturbinegeluid. Het rapport noemt Lden a poor characterization of wind turbine noise (... that...) may limit the ability to observe associations between wind turbine noise and health outcomes (pag. 86). Over het gezondheidsrisico zegt het rapport dat: wind turbine noise above this level (45 dB Lden) is associated with adverse health effects (pag. 77.) Bij de Nederlandse norm van 47 dB Lden (meer dan de helft meer lawaai dan 45 dB) kunnen we dus volgens de WHO rekenen op gezondheidsproblemen. Uit 1.1 en 1.2 blijkt dat windmolens ernstige geluidshinder en gezondheidsrisico's kunnen teweegbrengen. Daarom is het voor ons van cruciaal belang dat de gemeente haar burgers dient te beschermen tegen ernstige geluidshinder en gezondheidsrisico's door aan te sluiten op de door het RIVM geadviseerde norm van 40 dB Lden!	19.17730	Het planMER dient ter onderbouwing van een beleid en toetsingskader voor grootschalige zonne- en windenergie. Het is op dit moment niet de wens van de Kempengemeenten om op voorhand voor te sorteren op strengere geluidsnormen. Als sprake blijkt van aantoonbaar bijzondere lokale omstandigheden wordt deze mogelijkheid echter ook niet uitgesloten.	Nee

E13	Indiener vraagt zich af of er bij de berekeningen van de geluidshinder rekening wordt gehouden met de overheersende windrichting.	19.17711	In het planMER zijn geen geluidsberekeningen uitgevoerd. Hierbij zij opgemerkt dat de ingetekende lijnen mogelijke windturbineopstellingen weergeven: detailonderzoek op projectniveau kan eventuele alternatieve opstellingsvormen opleveren of zorgen dat locaties in een later stadium alsnog afvallen. Wanneer een concreet plan zich aandient zal de geluidsbelasting op nabijgelegen gevoelige objecten worden berekend conform het 'Reken- en meetvoorschrift windturbines (Activiteitenregeling milieubeheer, bijlage 4)	Nee
E14	Indiener is verwonderd over het feit dat er voor deze planMER geen geluidsberekeningen zijn uitgevoerd.	19.17828	Het is correct dat in het planMER geen geluidsberekeningen zijn uitgevoerd. Hierbij zij opgemerkt dat de ingetekende lijnen mogelijke windturbineopstellingen weergeven: detailonderzoek op projectniveau kan eventuele alternatieve opstellingsvormen opleveren of zorgen dat locaties in een later stadium alsnog afvallen. Wanneer een concreet plan zich aandient zal de geluidsbelasting op nabijgelegen gevoelige objecten worden berekend conform het 'Reken- en meetvoorschrift windturbines (Activiteitenregeling milieubeheer, bijlage 4)	Nee
E15	De norm én het onderzoek naar (laagfrequent)geluid voldoen niet aan artikel 1.11 Activiteitenbesluit milieubeheer jo artikel 3.14a tot en met artikel 3.14 ^e , en bijlage 4 Activiteitenregeling milieubeheer. De norm biedt onvoldoende bescherming aan omwonenden tegen de objectieve negatieve (gezondheid)effecten van (laagfrequent) geluid. De blootstelling hieraan wordt ernstig onderschat en een goed woon- en leefklimaat kán en wordt niet gegarandeerd. Het planMER zou getoetst moeten worden aan het op 10 oktober 2018 gepubliceerde rapport van de WHO waarin een strenge aanbeveling wordt gemaakt voor een geluidsgrens ónder de 45 dB Lden voor geluid afkomstig van windturbines. Het planMER wijst naar onderzoek dat oud en achterhaald is.	19.17805	Windturbinegeluid bestaat uit geluid van veel verschillende toonhoogtes. Zeer lage en zeer hoge tonen komen veel minder voor dan gemiddelde toonhoogtes (250-2500 Hz). In de norm uit het Activiteitenbesluit wordt rekening gehouden met laagfrequent geluid (frequenties beneden 160 Hz), dat een onderdeel van het geluidsspectrum van windmolengeluid is. De effecten van laagfrequent geluid worden niet apart beschouwd omdat het een integraal onderdeel uitmaakt van de beoordeling van de Lden-normering. In 2014 heeft de Staatssecretaris van I&M in een brief aan de Tweede Kamer, onderbouwd met twee onderzoeken van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en een literatuurstudie naar laagfrequent geluid door Bureau LBP/Sight. Hierin wordt	Nee

			aangegeven dat de huidige norm voor windturbines en bijbehorende rekenen meetvoorschriften voldoende bescherming bieden tegen laagfrequent geluid. Infrasoon geluid is geluid met een dermate lage frequentie dat het niet hoorbaar is. Bij zeer hoog volume kan dergelijk geluid wel door de mens worden waargenomen. Dergelijke volumes zijn bij windturbines echter niet aan de orde (zelfs niet vlakbij de windturbine).	
E16	Er zijn sinds kort (alarmerende) medische onderzoeken die uitwijzen dat laagfrequent geluid schadelijk is voor de orgaanzen. Tevens kan gesteld worden dat hogere turbines met meer capaciteit ook beduidend meer laag frequent geluid produceren. De negatieve effecten van laag frequent geluid moeten dus duidelijk in kaart worden gebracht voor er verder wordt gegaan met het planMER.	19.17805	Windturbinegeluid bestaat uit geluid van veel verschillende toonhoogtes. Zeer lage en zeer hoge tonen komen veel minder voor dan gemiddelde toonhoogtes (250-2500 Hz). In de norm uit het Activiteitenbesluit wordt rekening gehouden met laagfrequent geluid (frequenties beneden 160 Hz), dat een onderdeel van het geluidsspectrum van windmolengeluid is. De effecten van laagfrequent geluid worden niet apart beschouwd omdat het een integraal onderdeel uitmaakt van de beoordeling van de Lden-normering. In 2014 heeft de Staatssecretaris van I&M in een brief aan de Tweede Kamer, onderbouwd met twee onderzoeken van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en een literatuurstudie naar laagfrequent geluid door Bureau LBP/Sight. Hierin wordt aangegeven dat de huidige norm voor windturbines en bijbehorende rekenen meetvoorschriften voldoende bescherming bieden tegen laagfrequent geluid. Infrasoon geluid is geluid met een dermate lage frequentie dat het niet hoorbaar is. Bij zeer hoog volume kan dergelijk geluid wel door de mens worden waargenomen. Dergelijke volumes zijn bij windturbines echter niet aan de orde (zelfs niet vlakbij de windturbine).	Nee
E17	Indieners wijzen erop dat concentratiegebied Bergeijk Zuidoost ongunstig is omdat in het gebied paarden aanwezig zijn waarvan het bekend is dat zij slecht tegen laag frequent geluid kunnen.	19.17805	Er is geen onderzoek bekend waaruit een verband blijkt dat windturbines effect hebben op dierenwelzijn en de gezondheid van dieren door de realisatie van een windpark. Hierbij is nog van belang dat in de Raad van State op 4 mei 2016 (Windpark Wieringermeer) en 4 april	Nee

			2018 (Windpark Bijvanck) heeft geoordeeld dat niet aannemelijk is dat geluid van windturbines leidt tot effecten (stress) op paarden.	
E18	De huidige, hoge windturbines met grote wieken produceren veel meer laagfrequent/infrasoon geluid dan de kleinere turbines van enkele jaren geleden	19.17716	Bij een concreet project zal moeten worden voldaan aan het Activiteitenbesluit. In de norm uit het Activiteitenbesluit wordt rekening gehouden met laagfrequent geluid (frequenties beneden 160 Hz), dat een onderdeel van het geluidsspectrum van windmolengeluid is. De effecten van laagfrequent geluid worden niet apart beschouwd omdat het een integraal onderdeel uitmaakt van de beoordeling van de Lden-normering. In 2014 heeft de Staatssecretaris van I&M in een brief aan de Tweede Kamer, onderbouwd met twee onderzoeken van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en een literatuurstudie naar laagfrequent geluid door Bureau LBP/Sight. Hierin wordt aangegeven dat de huidige norm voor windturbines en bijbehorende rekenen meetvoorschriften voldoende bescherming bieden tegen laagfrequent geluid. Infrasoongeluid is geluid met een dermate lage frequentie dat het niet hoorbaar is. Bij zeer hoog volume kan dergelijk geluid wel door de mens worden waargenomen. Dergelijke volumes zijn bij windturbines echter niet aan de orde (zelfs niet vlakbij de windturbine).	Nee

Thema F: Slagschaduw

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa-nummer	Reactie	Aanpassing MER
F1	Indiener protesteert tegen de bouw en ingebruikname van windturbines in Bergeijk en omgeving. Weerstand tegen de plannen heeft te maken met directe nadelen van windturbines zoals de slagschaduw.	19.17704 19.17709 19.17710 19.17738 19.17803 19.17725	Op grond van artikel 3.14 van het Activiteitenbesluit zijn in de Regeling Activiteitenbesluit nadere eisen gesteld ten behoeve van het voorkomen of beperken van slagschaduw en lichtschittering op de molenwieken. Windmolens dienen aan deze eisen te voldoen. Een windmolen is altijd voorzien van een automatische stilstandvoorziening die de windmolen tijdig afschakelt om te voorkomen dat de norm voor slagschaduw wordt overschreden.	Nee
F2	Omwonenden vragen om de norm ex artikel 3.12 Activiteitenregeling niet toe te passen omdat dit onder de concrete gevalsomstandigheid onredelijk uitwerkt. Concreet noemt de indiener dat er geen rekening wordt gehouden met agrariërs die werken op het land.	19.17805	Het klopt dat agrariërs die werken op land niet worden beschermd door de wettelijke norm voor slagschaduw zoals voorgeschreven in Activiteitenregeling 3.12. Echter, het planMER dient ter onderbouwing van een beleid en toetsingskader voor grootschalige zonne- en windenergie. Het is op dit moment niet de wens van de Kempengemeenten om op voorhand voor te sorteren op strengere slagschaduwnormen. Als sprake blijkt van aantoonbaar bijzondere lokale omstandigheden wordt deze mogelijkheid echter ook niet uitgesloten.	Nee

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa-nummer	Reactie	Aanpassing MER
G1	Indiener verzoekt de leidingtracés van rioolwatertransportleidingen aan te merken als uitsluitingsgebied.	19.17769	Op het abstractieniveau van het Plan-MER wordt, naast gas- en buisleidingen waarin gevaarlijke stoffen worden getransporteerd, voor het onderzoeken van de MER-alternatieven niet nader ingegaan op overige kabels en leidingen. Deze mate van uitsluitingsgebieden valt buiten de scope van dit MER, en dient in de onderbouwing van concrete projecten in detail aan bod te komen.	Nee
G2	Indiener verzoekt dat de 8" leiding voor transport van vloeibare koolwaterstoffen (PRB-leiding) en de bijbehorende afstanden voor wind- en zon worden betrokken in het vast te stellen beleid en toetsingskader voor mogelijke locaties voor zonne- en windenergie.	19.15778	Voor windenergie is de betreffende buisleiding opgenomen als een harde belemmering. Tevens geldt dat wanneer een concreet initiatief zich aandient, het initiatief een externe veiligheidsonderzoek moet laten uitvoeren waarbij concreet aandacht aan buisleidingen besteed moet worden. Voor zonne-energie zijn buisleidingen niet aangemerkt als een harde belemmering. Dit, omdat een strook van 10 meter niet een concreet initiatief belemmerd. Hoewel, het niet als een harde belemmering is opgenomen in het planMER moet een concreet initiatief wel rekening houden met de belemmeringzone van 5 meter die conform de wet- en regelgeving vrij moet blijven van obstakels.	Nee
G3	Indieners vinden het van belang dat wordt meegenomen dat in de nabijheid van concentratiegebied Bergeijk Zuidoost veel mensen op het land werken en veel recreanten overnachten/recreëren. Hier zou in deze fase meer aandacht aan moeten worden gegeven dan nu het geval is.	19.17805	Eventuele effecten zijn sterk gelokaliseerd rond de windturbines, en een eerste schifting heeft plaatsgevonden bij het bepalen van gebieden waar windturbines in beginsel niet zijn uitgesloten. Vanwege het abstractieniveau van het planMER valt een nadere beoordeling buiten de scope van de MER. Wanneer er zich een concreet initiatief aandient zal er een externe veiligheidsonderzoek moeten worden uitgevoerd waarin wordt aangetoond dat aan alle wettelijke normen omtrent externe veiligheid wordt voldaan.	Nee

G4	Omwonenden maken zich zorgen over de mogelijkheid van ijsafzetting, met name met het oog op de vele recreanten in de omgeving en de mensen die op het land werkzaam zijn. Het is voor omwonenden onduidelijk of er een ijsdetectiesysteem wordt geplaatst op alle windturbines. Omwonenden noemen daarnaast dat de Afdeling recent heeft bevestigd dat een ijsdetectiesysteem ijsafzetting niet kan voorkomen.	19.17805	Vanwege het abstractieniveau van het planMER is er niet ingegaan op het aspect ijsafzetting. Wanneer er zich een concreet initiatief aandient zal er in het externe veiligheidsonderzoek aandacht worden besteed aan het aspect ijsafzetting.	Nee

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa-nummer	Reactie	Aanpassing MER
H1	Indiener protesteert tegen de bouw en ingebruikname van windturbines in Bergeijk en omgeving. Weerstand tegen de plannen heeft te maken met directe nadelen van windturbines zoals gezondheidsproblemen die voort kunnen komen door laag frequent geluid.	19.17704 19.17709 19.17710 19.17738 19.17803	Er zijn geen duidelijke aanwijzingen om aan te nemen dat windturbines, ongeacht de grootte en afgezien van stress, extra gezondheidsrisico's met zich meebrengen. Wanneer met denk toch eventuele risico's te kunnen herleiden aan de windturbines, kan dit altijd aangekaart worden bij de daarvoor aangewezen overheidsinstanties. Tijdens eventuele onderzoeken en het vervolgproces moet dan worden gekeken welke betrokken partijen verantwoordelijkheid hiervoor dragen.	Nee
H2	Indiener geeft aan dat internationaal een direct verband wordt gelegd tussen gezondheidsklachten en het wonen in de nabijheid van windturbines. En dat derhalve duidelijk iets is waar rekening mee moet worden gehouden.	19.17716	Er zijn geen duidelijke aanwijzingen om aan te nemen dat windturbines, ongeacht de grootte en afgezien van stress, extra gezondheidsrisico's met zich meebrengen. Wanneer met denk toch eventuele risico's te kunnen herleiden aan de windturbines, kan dit altijd aangekaart worden bij de daarvoor aangewezen overheidsinstanties. Tijdens eventuele onderzoeken en het vervolgproces moet dan worden gekeken welke betrokken partijen verantwoordelijkheid hiervoor dragen.	Nee
H3	Indiener stelt dat ze aandacht willen voor de gezondheidsrisico's, er zijn nog geen onderzoeken bekend van molens van deze grote op de mens en het is onduidelijk bij wie deze risico's liggen.	19.17733	Er zijn geen duidelijke aanwijzingen om aan te nemen dat windturbines, ongeacht de grootte en afgezien van stress, extra gezondheidsrisico's met zich meebrengen. Wanneer met denk toch eventuele risico's te kunnen herleiden aan de windturbines, kan dit altijd aangekaart worden bij de daarvoor aangewezen overheidsinstanties. Tijdens eventuele onderzoeken en het vervolgproces moet dan worden gekeken welke betrokken partijen verantwoordelijkheid hiervoor dragen.	Nee
H4	Indiener stelt: De overheid wil door plaatsing van windmolens energieneutraal worden daarom vinden wij dat eventuele gezondheidsklachten die te herleiden zijn naar de windmolens ook bij de overheid terecht moeten komen.	19.17733	Er zijn geen duidelijke aanwijzingen om aan te nemen dat windturbines, afgezien van stress, extra gezondheidsrisico's met zich meebrengen. Eventuele klachten waarbij bedenkingen zijn over de herleiding	Nee

			ervan kunnen altijd aangekaart worden bij de daarvoor aangewezen overheidsinstanties. Tijdens het eventuele vervolproces moet dan worden gekeken welke betrokken partijen verantwoordelijkheid hiervoor dragen.	
--	--	--	---	--

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa- nummer	Reactie	Aanpassing MER
11	Indieners stellen dat er geheel voorbij gelopen wordt, aan het feit dat er op zeer korte afstand bij verschillende aangewezen locaties gebieden liggen die als Natura 2000 en EHZ zijn aangemerkt. Zij geven aan dat dit vooral van toepassing is op de windparklijnen 38, 42, 43 en 52. Volgens indieners betreft 'De Maaij' e.o., (Beekloop, Keersop, Schut, wetering en natuurvijvers van de Liskes en Pastoorsweijer) gebieden waar veel vogelsoorten, maar ook andere levensvormen zoals vleermuizen voorkomen en een aantal soorten dit tevens als broedgebied gebruiken. Indieners stellen dat deze locaties niet in aanmerking komen voor de ontwikkeling van windenergie.	19.17260 19.17236	De genoemde windparklijnen 38, 42, 43 en 52 zijn individueel gescoord en vormen samen de concentratie 'Bergeijk Zuidoost' in het MER. Uit de beoordeling van het 'Achtergrondrapport natuur' blijkt dat de genoemde windparkenlijnen inderdaad negatief scoren op de drie van de vier beoordelingscriteria van ecologie. Uit het onderzoek komt naar voren dat hier een verhoogde kans op het voorkomen van beschermde vogels en op vleermuisactiviteiten aanwezig is. Ook liggen de indicatieve windparklijnen in het Natuurnetwerk Brabant. Daarnaast liggen drie van de vier windparklijnen in een zogenoemde 'hotspot' en de andere windparklijn op korte afstand tot een 'hotspot'. Echter lijken de effecten op Natura 2000-gebieden op deze locatie mee te vallen. De score van de windparklijnen is derhalve overwegend negatief op het milieuthema ecologie; dit vloeit door naar de beoordeling van de concentratie 'Bergeijk Zuidoost'. Het is aan de gemeente om bepaalde gebieden wel of niet uit te sluiten voor de realisatie van wind- en zonne-energie. Dit besluit wordt genomen bij de vaststelling van het beleid en toetsingskader. Het natuurrapport dient louter en alleen om alternatieven voor windenergie en zonne-energie binnen de Kempengemeenten te vergelijken. Dit rapport geeft alleen een eerste indicatie van mogelijke effecten en kan niet gebruikt worden als onderbouwing van specifieke locaties voor wind- of zonne-energie. Voor ieder concreet project dient een locatiespecifiek ecologisch onderzoek te worden verricht.	Nee

12	Indieners geven aan dat in voorgaande jaren binnen de Kempengemeenten inventarisaties zijn uitgevoerd, deze gegevens zouden overlegd kunnen worden.	19.17260	Indien de waarnemingen (digitaal) zijn doorgeven en later gevalideerd zijn kunnen deze terechtkomen in de Nationale Databank Flora en Fauna. Deze databank is ten behoeve van het natuuronderzoek geraadpleegd om een indicatie te krijgen van de verspreiding van beschermde soorten binnen de Kempengemeenten. Inventarisaties van lokale natuurverenigingen kunnen bij een concreet project wellicht een bijdrage hebben aan het onderzoek. Het natuurrapport dient louter en alleen om alternatieven voor windenergie en zonne-energie binnen de Kempengemeenten te vergelijken. Dit rapport geeft alleen een eerste indicatie van mogelijke effecten en kan niet gebruikt worden als onderbouwing van specifieke locaties voor wind- of zonne-energie. Voor ieder concreet project dient een locatiespecifiek ecologisch onderzoek te worden verricht.	Nee
13	Indieners stellen dat in het gebied 'De Maaij' veel beschermde vogelsoorten voorkomen, waaronder visarend, rode wouw, spotvogel, woudaap, waterral, grote zilvereiger, spreeuw, oeverwaluw, huiswaluw etc. Indieners hebben een overzicht met waargenomen vogels in 'De Maaij' opgenomen als bijlage. Windturbines zouden het gebied versnipperen en de migratie tussen de diverse natuurgebieden, vijvers en vennen voor zeldzame en beschermde watervogels zoals kwak, roerdomp en woudaapje ernstig verstoren.	19.17260 19.17235 19.17236	Gezien de ligging van 'De Maaij' ten opzichte van beschermde gebieden en het voorkomen van beschermde soorten ligt hier bij een concreet project een forse opgave voor het onderdeel ecologie. Uit de beoordeling ecologie uit het 'Achtergrondrapport natuur' blijkt dat windparklijnen in de nabijheid van dit gebied op diverse criteria van ecologie een 'groot risico vormen bij besluitvorming vanwege conflicten met de doelstelling van natuurwetgeving en beleid'. Het natuurrapport dient louter en alleen om alternatieven voor windenergie en zonne-energie binnen de Kempengemeenten te vergelijken. Dit rapport geeft alleen een eerste indicatie van mogelijke effecten en kan niet gebruikt worden als onderbouwing van specifieke locaties voor wind- of zonne-energie. Voor ieder concreet project dient	Nee

			een locatiespecifiek ecologisch onderzoek te worden verricht.	
14	Indieners verwijzen naar kaartmateriaal van de Vogelbescherming Nederland, opgesteld door SOVON Vogelonderzoek Nederland. Indieners stellen dat deze gebieden, De Maaij e.o., (Beekloop, Keersop, Schut, wetering en natuurvijvers van de Liskes en Pastoorsweijer) op de Nationale Windmolenrisicokaart als een kwetsbaar gebied met de hoogste risico's voor vogels zijn aangewezen.	19.17260 19.17236 19.17237 19.17238	'De nationale windmolenrisicokaart voor vogels' is samengesteld in opdracht van Vogelbescherming Nederland door SOVON Vogelonderzoek Nederland en Altenburg & Wymenga. Over deze kaarten zeggen de opstellers het volgende: <i>"De 'Nationale windmolenrisicokaart voor vogels' is een hulpmiddel bij de planologische afweging of en waar windmolens geplaatst kunnen worden. De kaarten geven aan waar bepaalde risico's kunnen optreden, en vormen daarmee een aanzet tot nader onderzoek. Ze zijn niet geschikt om de effecten op vogels van één specifieke planlocatie te beoordelen. Daarvoor moet ook rekening worden gehouden met de som van de effecten van ruimtelijke ontwikkelingen, in bovenregionaal, nationaal of zelfs internationaal verband."</i> Zoals in de toelichting is uiteengezet, dient het kaartmateriaal niet als beoordeling van een specifiek gebied. In het natuuronderzoek zijn specifiekere en lokale gegevens gebruikt bij het voorkomen van diverse soortgroepen. Zodoende ontstaat er een beter beeld van de verspreiding van deze soorten binnen de Kempengemeenten. In het planMER en het 'Achtergrondrapport Natuur' zullen de broed- en wintervogelkaarten van SOVON worden toegevoegd als twee extra beoordelingscriteria.	Ja
15	Indieners stellen dat door gebruik te maken van de windmolens zal in het gebied ook stikstof vrijkomen. Stikstof is één van de grootste problemen bij de realisatie van de Natura 2000-doelen. Toename van stikstofdeposities, zeker in de buurt van Natura 2000-gebieden, zijn met de nieuwe stikstofregels niet langer aanvaardbaar. Indiener verzoekt om een onderzoek hiernaar in te stellen.	19.17260 19.17236 19.17237 19.17238	Er is alleen sprake van (beperkte) stikstofemissie bij de aanleg van wind- en zonneparken. Gezien het detailniveau van het planMER kan daar weinig concreets over gezegd worden. Zo zijn de windparklijnen indicatief en zijn toegangswegen, transformatorstations, aantal windturbines etc. nog niet bekend. Bij een concreet initiatief dient	Nee

			stikstofdepositie, ten gevolge van de realisatie van een wind- en/of zonnepark, meegenomen te worden als onderdeel van het milieueffect ecologie. Op 29 mei 2019 heeft de Raad van State een streep gehaald door de Programmatistische Aanpak Stikstof (PAS). Hierdoor is het vooralsnog niet duidelijk hoe initiatieven/projecten getoetst zullen worden met betrekking tot stikstofdepositie. Ook de mogelijkheid tot salderen en de regels hiervan zijn nog niet uitgekristalliseerd. Het bepalen van een adviesafstand of iets dergelijks tot stikstofgevoelige habitatype(n) is derhalve onbetekenend. Concrete projecten zullen moeten voldoen aan de dan geldende wet- en regelgeving.	
16	Indiener stelt dat positieve effecten op bodem en ecologie als direct gevolg van een zonnepark niet zijn uit te sluiten. Hierdoor valt een positieve effectenbeoordeling niet uit te sluiten op basis van de verwachting dat zonneparken geen positieve effecten kunnen hebben op de bodem en ecologie. Een positieve effectenbeoordeling op bodem en ecologie zou alleen geweigerd mogen worden indien voldoende wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat positieve effecten van een zonnepark op bodem en ecologie onder geen enkele omstandigheden kunnen optreden. Dat is niet het geval.	19.17801	In het planMER zijn de effecten van zonnepark in algemene zin beschreven. Over het algemeen zijn de effecten van een zonnepark negatief op bodem en ecologie. Er zijn echter ook situaties waarbij de een (licht) positieve ontwikkeling kan worden bewerkstelligd door de realisatie van een zonnepark. Zo kan de omvorming van een intensief agrarisch perceel naar een zuidgeoriënteerd zonnepark met ruime ecologische inpassing een positief effect hebben op bodem en ecologie. Deze detaillering kan alleen bij een concreet project inzichtelijk worden gemaakt; het planMER is hiervoor niet het juiste detailniveau.	Nee
17	Indiener geeft aan dat het onbegrijpelijk is waarom locaties heel dicht tegen of zelfs dwars door Natura 2000-gebieden überhaupt als “potentiële windparklocaties” kunnen worden aangemerkt. Zo loopt b.v. windparklijn nr. 13 dwars door het Beerse Broek dat nagenoeg geheel deel uitmaakt van het Natura 2000 gebied Kempenland-West. Andere “potentiële” locaties (o.a. 10, 12, 16, 17, 18) liggen tegen het Natura 2000 gebied Kempenland-West aan.	19.17237 19.17238	Om in het planMER een zinvolle analyse en vergelijking te maken van verschillende alternatieve opstellingen voor windenergie is het formuleren van MER-alternatieven van groot belang. Hiertoe is de volgende methode gehanteerd: 1. Identificeren van windparklocaties waar 3 of meer windturbines passen: Uit een analyse van	Nee

			de mogelijkhedenkaart volgen 53 windparklocaties. 2. Formuleren van inrichtingsprincipes die leiden tot onderscheidende MER-alternatieven. Hierin maken wij onderscheid tussen thematische alternatieven en concentratiegebieden. 3. Afbakenen van potentiële windparklocaties die passen binnen de inrichtingsprincipes en een representatief beeld geven daarvan. Dit betekent dat op iedere indicatieve lijn tenminste drie windturbines geplaatst kunnen worden buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Natura 2000-gebied is immers als harde belemmering opgenomen. Windparklijn 13 ligt gedeeltelijk binnen de begrenzing van Natura 2000. Echter is op die windparklijn ook plaatsing van tenminste drie windturbines mogelijk buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Hetzelfde geldt voor andere windparklijnen. Dit betekent overigens niet dat er geen negatieve effecten zullen optreden, zo kan er sprake zijn van negatieve effecten door externe werking. Bijvoorbeeld windparklijn 13 (maar ook lijn 10, 12, 16, 17 en 18) scoort derhalve negatief op het beoordelingscriterium 'Natura 2000-gebieden'.	
18	Indiener heeft een principeverzoek ingediend voor een zonnepark op een agrarisch perceel liggend in Natuurnetwerk. Doel is om van dit perceel op termijn blijvend natuur te ontwikkelen en is tot stand gekomen in samenwerking met het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB). Echter, bij inloopbijeenkomst in Bladel werd de zgn. Zonneladder als mogelijke kapstok voor beleidsbeslissingen gepresenteerd waarbij natuurgebieden liggend in het Natuurnetwerk Brabant als minst kansrijk werden aangeduid. De indiener pleit voor coulance en creativiteit bij de beoordeling van plannen waar beleidskaders vanuit verschillende invalshoeken elkaar lijken uit te sluiten.	19.17273 19.17795 19.17801	De verordening Ruimte van de provincie Noord-Brabant staat de ontwikkeling van zonneparken in het Natuurnetwerk Brabant (NNB) nu niet toe. Dit betekent overigens niet automatisch dat zon in NNB nooit een mogelijkheid zal zijn. Het ontwikkelen van NNB middels de aanleg van een (tijdelijk) zonnepark is een ontwikkeling die wellicht mogelijk gemaakt wordt. Indien een concreet project een verzoek hiervoor indient bij een gemeente zal deze het verzoek op zijn merites beoordelen.	Nee

	Indiener onderschrijft kansen voor het versterken van het Natuurnetwerk Brabant door landbouwgrond tijdelijk in te zetten om nieuwe natuur aan te leggen.		De voorkeuren en prioriteiten van zonlocaties kunnen worden opgenomen in een zogenoemde zonneladder. Een zonneladder valt buiten de scope van het betreffende planMER. De zonneladder komt aan de orde in het beleid en toetsingskader.	
I9	Indiener stelt dat alle natuurgebieden en gebiedjes (buiten de N2000 gebieden) op de kaart met indicatieve windparklocaties worden opgenomen als locaties waarvoor geen harde belemmeringen aanwezig zijn. Er wordt geen enkel kwalitatief onderscheid gemaakt in natuur. In het gebied van het Beerse Broek hebben enkele percelen die net buiten de N2000 bescherming vallen hele andere natuurwaarden dan een dennenbosje elders.	19.17237 19.17238 19.16717	In het planMER bestond de 'eerste zeef' uit het uitsluiten van zogenoemde 'harde belemmeringen', bijvoorbeeld Natura 2000-gebieden. Daarna is gekeken naar het voorkomen en de verspreiding van soorten en overige beschermde gebieden. Het detailniveau van het PlanMER ziet niet toe op beoordeling per perceel. Dit dient later bij een concreet project verder onderzocht te worden. In de onderzoeksopgave bij een concreet project zal ecologie een belangrijk aandachtspunt zijn.	Nee
I10	Indieners stellen dat het effect op de patrijs niet terugkomt bij de beoordeling. Ook bij de beoordelingscriterium weide- en akkervogels bij zonneparken komt het patrijzenproject nabij locatie 26 van de mogelijke windlocaties niet terug.	19.17711	In de hotspots zijn gebieden opgenomen die hoge concentratie kwetsbare soorten herbergen, waaronder akker- en weidevogels. De verspreiding van deze soorten, waaronder de patrijs, is niet beperkt tot deze hotspots. Bij een concreet project dienen de effecten op beschermde soorten, waaronder de patrijs, onderzocht te worden.	Nee
I11	De indiener stelt: De verdringende werking van zonnestroomprojecten voor de anders mogelijke natuurontwikkeling op de betrokken percelen ontbreekt nu als te wegen negatief aspect.	19.17799	Het PlanMER is een document wat op hoofdlijnen de impact van deze zon- en windparken uitlicht waarin ook de impact op het landschap en ecologie is beoordeeld. Omdat over individuele locaties voor mogelijke zonneparken op het abstractionniveau van het planMER niets gezegd kan worden, kan ook niks gezegd worden over mogelijke verdringing van natuurontwikkeling. Tevens kan er niks gezegd worden over nieuwe natuurontwikkeling dankzij zonneparken.	Nee

I12	De indiener stelt dat de kwestie van de verminderde CO ₂ opslag wegens uitgesloten of verminderde plantengroei ter plaatse niet gewogen is.	19.17799	Het PlanMER is een document wat op hoofdlijnen de impact van deze zon- en windparken uitlicht waarin ook de impact op het landschap en ecologie is beoordeeld. Omdat over individuele locaties voor mogelijke zonneparken op het abstractieniveau van het planMER niets gezegd kan worden, kan ook niks gezegd worden over mogelijke vermindering van CO ₂ opslag. Tevens kan er niks gezegd worden over de vergroting van CO ₂ opslag dankzij zonneparken.	Nee
I13	Indiener stelt dat bij het aspect ecologie sprake is van tunnelvisie. Er wordt te eenzijdig vanuit gegaan dat alleen verschrallen positieve effecten op de biodiversiteit heeft. Gebruik van mest, kan de biodiversiteit ook positief beïnvloeden. Ook komt biodiversiteit niet alleen boven grond, maar ook onder de grond voor.	19.17711	Ter kennisname.	Nee
I14	Indiener vindt het opmerkelijk dat de effecten van bodem zijn beoordeeld. In de MER wordt aangegeven dat de effecten op het bodemleven niet of nauwelijks bekend zijn, de effecten worden wel beoordeeld. Als de effecten niet bekend zijn, moet er nader onderzoek gedaan worden of het effect moet niet worden beoordeeld. Bij zonneparken met een oost-west opstelling is dat ook de bedoeling. Indiener vraagt zich af waarom dit niet nodig is bij een Zuidopstelling.	19.17711	De effecten van zonneparken op het bodemleven zijn wel degelijk bekend. Echter kunnen er zodanige verschillen op projectniveau plaatsvinden dat alleen op hoofdlijnen in het planMER hierover uitspraken zijn gedaan. Ook voor een zuidgeoriënteerde opstelling dient bij een concreet project getoetst te worden op het aspect bodem, water en ecologie.	Nee
I15	Indieners zijn verwonderd over het feit dat voor dit planMER geen veldbezoeken zijn uitgevoerd. Deze zouden, zoals de opstellers redeneren, onderdeel moeten zijn van de afzonderlijke projectMERREN. We vragen ons af in hoeverre deze PlanMER een goede basis kan zijn voor een beleid en toetsingskader als de natuur en milieugevolgen zijn bepaald zonder veldbezoek, laat staan zonder veldonderzoek.	19.17828 19.17805	Ten behoeve van het planMER zijn geen aanvullende veldbezoeken uitgevoerd. Dat betekent niet dat 'Achtergrondrapport natuur' geen gebruik maakt van gegevens afkomstig uit veldonderzoek. De onderzoekers hebben op basis van eerdere projecten binnen de Kempengemeenten kennis van het gebied en daarnaast is gebruik gemaakt van jarenlange velddata uit het gebied.	Nee
I16	Indiener stelt dat aan de effectbeoordeling 'gevolgen beschermde soorten' tekortkomingen zijn omdat uitsluitend naar de bestaande beroerde toestand	19.17799 19.17828	Voor de beoordeling van het onderdeel 'gevolgen beschermde soorten' is gebruik gemaakt van	Nee

	(bijv. droge jaren 2018 en 2019) wordt gekeken en niet naar de toekomstgevolgen van energie opwekkinglocaties in relatie tot de blokkerende werking op potentieel aanwezige natuur ontwikkelingsmogelijkheden. Hierdoor is de huidige veldsituatie voor deze gebieden niet representatief. En natuurlijk wreekt zich ook hier het kennishiaat van de feitelijk aanwezige gebiedswaarden.		velddata die gedurende meerdere jaren is opgedaan. Het effect van een tweetal 'droge' jaren doet derhalve niks af aan de dataset. Verder is het is niet passend binnen een planMER om over mogelijke ecologische ontwikkelingsmogelijkheden te gaan voorsorteren. De beoordeling en toetsing vindt altijd plaats op basis van de feitelijke situatie.	
I17	Indieners zien graag dat het Natuurnetwerk Brabant expliciet wordt uitgesloten van zon- en windparken. Dit betreft zowel de gerealiseerde delen als de niet-gerealiseerde delen van het Natuurnetwerk Brabant (NNB). Daarnaast zouden wind- en zonlocaties die volledig omgeven zijn door NNB of nog te realiseren NNB ontzien moeten worden.	19.17828	In het planMER is zijn de gerealiseerde delen van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) uitgesloten voor windenergie, de nog niet-gerealiseerde delen zijn niet uitgesloten. Wel is het zo dat de alternatieven gelegen in de niet-gerealiseerde delen van het NNB negatief scoren op het onderdeel ecologie ten opzichte van alternatieven die geheel buiten deze gebieden zijn gesitueerd. In het planMER is het gehele NNB (zowel gerealiseerd als nog niet-gerealiseerd) gevrijwaard van zonnepanelen. Locaties die volledig zijn omgeven door NNB hebben geen apart criterium. Het planMER bevat hiervoor niet het juiste detailniveau. De effecten op het NNB op deze locaties zullen bij een concreet initiatief getoetst moeten worden.	Nee
I18	Indieners stellen dat barrièrewerking en effecten op trekroutes, foerageergebieden en foerageerroutes als van wind- en zonneparken onvoldoende is onderzocht.	19.17828	De windparklijnen zijn indicatief en voor zonneparken zijn er geen opstellingen ingetekend. Barrièrewerking en effecten op trekroutes, foerageergebieden, en foerageerroutes kunnen dermate locatiespecifiek zijn, dat het detailniveau van het planMER hier niet geschikt voor is. Uiteraard dienen deze zaken bij een concreet project getoetst te worden aan de Wet natuurbescherming.	Nee
I19	Indieners stellen dat onder het punt Akker- en weidevogelgebieden wordt bij nummer 38 en 42 aangegeven dat deze licht negatief is. Dit zou negatief	19.17805	Windparklijn 38 scoort dubbel negatief op het beoordelingscriterium 'Akker- en	Nee

	moeten zijn omdat er zich in de omgeving van 38 en 42 veel vleermuizen, zilverreigers, wulpen, oeverzwaluws, kwartels, kluchten, patrijzen, schooleksters, ooievaren en kieviten bevinden. In de omgeving van nummer 38 is verder ook de bever actief.		weidevogelgebieden'. Windparklijn 42 scoort enkel negatief op het beoordelingscriterium 'Akker- en weidevogelgebieden'. Dit komt omdat windparklijn 42 net buiten de hotspot voor akker- en weidevogels blijkt te vallen. Wel is voor deze lijn aangegeven dat er negatieve effecten te verwachten zijn, ook op de akker- en weidevogels. Het is bekend dat er bij windparklijn 38 en 42 vele beschermde soorten voorkomen, dit is ook de reden dat deze lijnen respectievelijk enkel negatief en dubbel negatief scoren op het beoordelingscriterium 'soortenbescherming'. Uiteraard dient soortenbescherming bij een concreet project uitvoerig getoetst te worden aan de Wet natuurbescherming.	
I20	Indieners stellen dat de gevolgen van verstoringen voor kwetsbare soorten onvoldoende zijn meegenomen. Ook stellen zij dat de gehanteerde verstoringsafstanden, 75m en 200m, te klein zijn en dat deze ten minste 1000m moet zijn.	19.17828	De gehanteerde verstoringsafstanden zijn, voor zo ver mogelijk, onderbouwd middels wetenschappelijk onderzoeken. Het hanteren van 1000 meter als verstoringsafstand is niet representatief en onrealistisch. Literatuur wijst uit dat voor de meeste soorten de verstoringsafstand niet verder reikt dan 200 meter.	Nee
I21	Indieners missen in de literatuurlijst het rapport 'Kwetsbare soorten voor energieinfrastructuur in Nederland' (WUR, 2018 – https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/05/01/kwetsbare-soorten-voor-energieinfrastructuur-in-nederland) en de 'Checklist natuurbelangen bij windenergie op land' (NMF, Natuur & Milieu, 2018 – https://www.windopland.info/wp-content/uploads/2018/03/NM-Checklist-Wind-op-Land-online.pdf). We raden u ten sterkste aan om de bevindingen van deze rapporten mee te nemen in uw beleid en toetsingskader.	19.17828	Ter kennisname.	Nee
I22	Indieners stellen dat een voorkeur uit te spreken voor een zuidopstelling ten opzichte van een oost-westopstelling voor zonneparken. Indieners stellen voor om een grote voorkeur uit te spreken voor een zuid-opstelling met voldoende ruimte tussen de opstellingen. We raden ten sterkste aan om de 'Checklist natuurbelangen bij grondgebonden zonneparken' van de Natuur en	19.17828	Het planMER zal geen voorkeur benoemen voor een bepaalde opstelling van zonneparken. Het is correct dat een (open) zuidopstelling over het algemeen minder negatieve effecten heeft op de bodem(ecologie) dan een (gesloten) oost-	Nee

	Milieufederaties en Natuur & Milieu (https://www.brabantsemilieufederatie.nl/wp-content/uploads/sites/18/2019/06/190516-NMF-NM-Checklist-Natuurbelangen-Grondgebonden-Zonneparken-DIGITAAL.pdf) op te nemen in uw beleid en toetsingskader.		westopstelling. Het is echter aan de Kempengemeenten om, al dan niet, een voorkeur uit te spreken in het beleid- en toetsingskader.	
I23	Indieners vinden het vreemd dat concentratiegebied Bergeijk Zuidoost redelijk scoort op het milieuthema ecologie daar het op 3 van de 4 onderdelen negatief scoort. Drie van de vier nummers liggen daarnaast tegen de beekloop aan. In en rond de beekloop bevinden zich diverse beschermde dieren en planten. Dit lijkt niet te zijn meegenomen in het planMER en zou eerst moeten worden onderzocht.	19.17805	De concentratie Bergeijk Zuidoost scoort op drie van de vier ecologische beoordelingscriteria de laagste beoordeling (dubbel negatief). Alleen op het beoordelingscriterium Natura 2000 scoort deze concentratie neutraal. Hoewel het Natura 2000-gebied 'Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux' op relatief korte afstand is gelegen wordt de kans op negatieve effecten laag ingeschat. Dit komt omdat dit gedeelte van het N2000-gebied is aanwezig voor habitattypen en habitatsoorten. Deze ondervinden relatief weinig last van windturbines, zeker op dergelijke afstanden (>75 meter). Echter dient dit bij een concreet initiatief nog nader getoetst te worden op de Wet natuurbescherming (onderdeel gebiedsbescherming).	Nee
I24	Indieners stellen dat het eindconcept uitgaat van een papieren natuur. De natuur is overzichtelijk opgeknipt in Natura 2000 en Natuurnetwerk Brabant gebieden. Er is gekeken naar afstanden van windturbines tot Natura2000 gebieden maar nauwelijks naar de natuurwaarden binnen Natuurnetwerk Brabant gebieden. In dit PlanMER is, binnen het Natuurnetwerk Brabant, een bosje met weinig natuurwaarden en aangeplant voor bosbouw gelijkwaardig aan hoogwaardige natuur die gevoelig is voor windturbines.	19.16717	Door het hanteren van een verstoringsafstand rond gebieden behorend tot het Natuurnetwerk Brabant (NNB) worden alle delen van het NNB gescoord. Dit is een worst-case benadering, want ook NNB-delen met een (relatief) lage natuurwaarden hebben deze verstoringsafstand toebedeeld gekregen. Het detailniveau van het planMER ziet niet toe op een beoordeling per perceel.	Nee
I25	Indieners stellen dat zeldzame en kwetsbare vogelsoorten niet zijn meegenomen in het onderzoek.	19.16717	Kwetsbare en zeldzame vogelsoorten zijn wel degelijk, voor zover het detailniveau van het planMER het toelaat, meegenomen in de beoordeling. Zo zijn er gebieden met kwetsbare soorten (met name akker- en weidevogels) gedefinieerd en getoetst. Daarnaast zit de	Nee

			bescherming van diverse vogelsoorten ook in het hanteren van verstoringsafstanden van Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Brabant. Locatiespecifiek onderzoek (per windparklijn) behoort niet tot de scope van het planMER. Het natuurrapport dient louter en alleen om alternatieven voor windenergie en zonne-energie binnen de Kempengemeenten te vergelijken. Dit rapport geeft alleen een eerste indicatie van mogelijke effecten en kan niet gebruikt worden als onderbouwing van specifieke locaties voor wind- of zonne-energie. Voor ieder concreet project dient een locatiespecifiek ecologisch onderzoek te worden verricht.	
I26	Indieners stellen dat de kort-door-de-bocht redentatie de reden is dat kwetsbare vogelgebieden in het PlanMER niet als zodanig herkenbaar zijn. De redentatie van Bosch & van Rijn, dat het PlanMer niet het juiste detailniveau is, gaat regelrecht in tegen het advies van de onafhankelijke en deskundige Commissie MER! Deze Commissie vraagt juist wel om onderzoek te doen naar negatieve effecten voor vogel- en vleermuizensoorten per gebied. Indieners vragen zich af hoe de gemeenteraad goed beleid kan vaststellen als de belangrijkste criteria m.b.t. natuur niet worden meegenomen in het PlanMER?	19.16717	Kwetsbare vogelgebieden zijn reeds opgenomen in het planMER, dit zijn de zogenoemde 'Akker- en weidevogelgebieden'. Ook voor vleermuizen is reeds een representatieve beoordeling opgenomen op basis van literatuur. In het planMER en het 'Achtergrondrapport Natuur' zullen de broed- en wintervogelkaarten van SOVON worden toegevoegd als twee extra beoordelingscriteria.	Ja
I27	Indieners geven aan dat het eindconcept stelt: Bovendien zit de bescherming van diverse vogelsoorten vaak ook al in de beoordeling van het onderdeel gebiedsbescherming. Onze kanttekening daarbij is dat sommige waardevolle vogelgebieden planologisch niet voldoende beschermd zijn, zeker niet als ze gelegen zijn binnen Natuurnetwerk Brabant. Daardoor komt dit ook niet naar voren in het onderdeel gebiedsbescherming. De focus van dit eindconcept PlanMER op juridische bescherming van gebieden –in plaats van focus op echte natuurwaarden- gaat dan ook voorbij aan de zienswijze van de Commissie.	19.16717	Kwetsbare vogelgebieden zijn opgenomen in het plan-MER, dit zijn de zogenoemde 'hotspots'. Deze hotspots zijn gebieden die door de onderzoekers zijn aangewezen als kwetsbare gebieden vanwege de aanwezigheid van kwetsbare vogelsoorten. Deze gebieden zijn niet als zodanig beschermd, ze zijn namelijk geen onderdeel van het Natura 2000 en het Natuurnetwerk Brabant. Locatiespecifiek onderzoek (per windparklijn) behoort niet tot de scope van het planMER.	Nee
I28	Indieners stellen dat er nog iets vreemds aan de hand is met de beoordeling op het gebied van afstanden van windturbines tot Natura 2000. Bij één afwijkende beoordeling wordt deze niet als worst case overgenomen. Nu	19.16717	Het klopt dat bij één afwijkende beoordeling deze niet als maatgevend wordt overgenomen. Zodoende blijft de beoordeling van een alternatief	Nee

	bestaan mogelijke concentratiegebieden voor windturbines niet allemaal uit evenveel windparklijnen. Sommige gebieden hebben slechts vier lijnen en anderen tot wel 12 windparklijnen. Hierdoor kunnen grotere gebieden veel sneller een negatieve beoordeling krijgen op dit criterium. Op deze manier toetsen aan een criterium zegt feitelijk niets bij zo'n groot verschil tussen het aantal windturbinelijnen per concentratiegebied!		representatiever. Alternatieven die bestaan uit veel windparklijnen hebben inderdaad een grotere kans om negatiever te scoren dan alternatieven met minder windparklijnen. Om deze alternatieven toch te kunnen vergelijken met elkaar is ook iedere windparklijn afzonderlijk beoordeeld. Zodoende is het toch inzichtelijk welke windparklijnen zorgen voor een positievere of negatievere beoordeling van een alternatief. De beoordeling per lijn bieden de Kempengemeenten de kans om keuzes kunnen maken omtrent uitsluitingsgebieden en/of voorkeursgebieden voor wind- en zonne-energie.	
I29	Indieners stellen dat het planMER de risico's op overige kwetsbare fauna, bijvoorbeeld het leefgebied van de gladde slang, onvoldoende meeweegt.	19.16717	Beschermde flora en fauna is wel degelijk meegenomen in het natuuronderzoek ten behoeve van het planMER. De gladde slang is ook opgenomen als beschermde soort; hier is voor bijvoorbeeld de beoordeling van windparklijnen een verstoringsafstand van 200 meter gehanteerd.	Nee
I30	Indieners stellen dat uit onderzoek bij dieren blijkt een directe relatie tussen de aanwezigheid van windturbines en de gezondheid van dassenfamilies in de omgeving. Tevens zijn er negatieve effecten op de aanwezigheid van hazen en herten. De onderzoekers wijzen erop dat er relatief veel onderzoek is gedaan naar de effecten voor vogels en vleermuizen maar weinig onderzoek naar de effecten op andere diersoorten.	19.17705	De aanwezigheid van windturbines zorgt, over het algemeen, niet voor significante negatieve effecten op zoogdieren op een zodanige manier dat dit effect heeft op de staat van instandhouding. Echter dient voor ieder concreet project een locatiespecifiek ecologisch onderzoek te worden verricht.	Nee

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa-nummer	Reactie	Aanpassing MER
J1	Indiener stelt: Het feit dat windturbines op grote afstand zichtbaar zijn, heeft negatieve gevolgen voor de landschappelijke impact.	19.17315	Het planMER geeft inzicht in alle mogelijke locaties waar windturbineparken, ondanks wettelijke beperkingen, mogelijk zijn. Het bepalen van de impact op de landschappelijke kwaliteiten is in het planMER gedaan aan de hand van 5 beoordelingscriteria vastgelegd in de NRD. Deze zijn als volgt: - Aansluiting van een windpark op de landschappelijke structuren - Herkenbaarheid van de opstelling van een windpark - Invloed van een windpark op de landschappelijke kernkwaliteiten - Zichtbaarheid van een windpark - De interferentie tussen windparken Windturbineparken zullen impact hebben op (de beleving van) de kwaliteiten van het landschap. De impact op het landschap is per windturbinepark inzichtelijk gemaakt. Het PlanMER blijft echter een document wat op hoofdlijnen de impact zal uitlichten. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve een gedetailleerde landschappelijke beoordeling noodzakelijk zijn om de impact in kaart te brengen voor specifieke locaties.	Nee
J2	Indiener is van mening dat met het plaatsen van windmolens het landschappelijk schoon weg valt. Ze zijn van grote afstand te zien en kennen 's avonds ook veel knipperlichten.	19.17716	Ter kennisname.	Nee
J3	Indiener stelt dat het planMER tekort schiet door alle beoogde deelingrepen per onderzochte locatie niet in dit grotere kader van de al veel te ver voortgeschreden algemene ruimtelijke degradatie te plaatsen. Door dit na te laten wordt ten onrechte de schijn gewekt dat er inderdaad nog ruimtelijk/landschappelijke reserves bestaan om op in te kunnen teren.	19.17799	Het planMER is alleen bedoelt om inzicht te geven in alle huidige mogelijke locaties voor wind- en zonneparken binnen de Kempengemeente waarbij rekening wordt gehouden met milieutechnische belemmeringen. Het PlanMER is daarnaast een document wat op hoofdlijnen	Nee

			de impact van deze energieparken uitlicht waarin ook de impact op het landschap is beoordeeld.	
J4	Indiener stelt dat de Toetsingsaspecten onder ‘ <i>Landschap</i> ’ aanvechtbaar zijn: Het aansluiten op <i>landschappelijke structuur</i> kan nooit een positieve meerwaarde opleveren. Hooguit iets minder storend zijn maar blijft per saldo negatief. Ook kan <i>herkenbaarheid</i> nooit als een neutraal of zelfs positief effect gelden omdat de belevingswaarde als windenergieterrein in het cultuurlandschap nu eenmaal een altijd storende factor vormt. Waar windenergieterreinen altijd al op zichzelf al negatief voor de ruimtelijke kwaliteit uitwerken, kan het feit dat er geen sprake is van <i>interferentie</i> met andere parken op zichzelf bezien geen landschappelijke plus opleveren zoals nu het geval is. Evenmin is het onmogelijk dat een wind-energieterrein geen invloed op de <i>kernkwaliteit</i> van een gebiedsdeel zou kunnen hebben. Wat die kernkwaliteit ook zij, nooit kan bij de gigantische verticale molenmasten en roterende wieken daar op enigerlei wijze aansluiting bij gevonden worden. <i>Schaal ,functie, aard en contrast</i> zijn eenvoudigweg te fors afwijkend.	19.17799	De impact op het landschap is per windpark in het planMER inzichtelijk gemaakt op het abstractieniveau wat past bij een planMER. De 5 beoordelingscriteria, vastgelegd in de NRD, zijn op dit niveau beoordeeld. Om deze beoordeling aan te sluiten met de beoordeling van de andere milieutechnische aspecten is er is er gekozen voor de beoordelingsniveaus ook afkomstig uit de NRD. De beoordelingsniveaus hebben daarbij een passende, op dit abstracte macroniveau, landschappelijke beschrijving toegekend gekregen. Hieruit is deze beoordeling voortgekomen. Wat betreft de landschappelijke structuren is er alleen gekeken naar aansluiting op het allerhoogste macroniveau. Hierbij kan een lijnopstelling wel degelijk de herkenbaarheid van de richting van de structuur vergroten dus kan het een positief effect hebben. Bij de herkenbaarheid is er alleen gekeken naar herkenbaarheid als lijn. Omdat en lijnopstelling minder storend is en herkenbaar als lijnopstelling is deze dus niet negatief. Bij de interferentie is er inderdaad niet te spreken over positieve interferentie. Deze is storend, minder storend, niet aanwezig of dusdanig wel herkenbaar dan wel vergelijkbaar dat ze elkaars inpassing niet of nauwelijks verstoren. Bij de landschappelijke kernkwaliteiten is er in het planMER Kempen gekeken naar de kernkwaliteiten op macroniveau. De macro-kwaliteiten van het jong ontginningslandschap (grootschalig, rationeel, rechte structuren) zijn vergelijkbaar met die van een windturbine lijnopstelling. Een windpark zal geen kwaliteit toevoegen maar zal in een directe relatie met deze macro-kernkwaliteiten ook geen grote aantasting zijn. De kwaliteiten zullen niet minder herkenbaar worden. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet	Ja

			project zal derhalve een gedetailleerde landschappelijke beoordeling noodzakelijk zijn om de impact in kaart te brengen voor specifieke locaties. Doordat daarbij op een ander niveau wordt gekeken is het mogelijk dat de 5 beoordelingscriteria anders worden beoordeeld. Het is goed mogelijk dat daarbij geen positieve beoordeling wordt gegeven.	
J5	Indiener stelt “Ten onrechte ontbreken verder de aspecten van de <i>relictwaarde</i> en <i>ruimtelijke en functionele versnippering</i> van de gebiedssamenhang als toetsingspunten”.	19.17799	Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. De 5 beoordelingscriteria, vastgelegd in de NRD, zijn op dit niveau beoordeeld. Om deze beoordeling aan te sluiten met de beoordeling van de andere milieutechnische aspecten is er is er gekozen voor de beoordelingsniveaus ook afkomstig uit de NRD. Bij een concreet project zal derhalve een gedetailleerde landschappelijke beoordeling, waarin mogelijk ook relictswaarden per gebied, noodzakelijk kunnen zijn om de impact in kaart te brengen voor specifieke locaties. Ook is er op dit abstractieniveau nog niet te spreken over eventuele samenhang tussen projecten, en de impact hiervan op het geheel, omdat het niet te bepalen is welke projecten waar zullen ontstaan. Daarnaast past het past niet binnen het detailniveau van het planMER om de effecten op <i>ruimtelijke en functionele versnippering</i> van de gebiedssamenhang mee te nemen.	Nee
J6	Indiener stelt: Het is de vraag of aansluiting van windparken op de landschappelijke structuren werkelijk een ter zake doend positief effect kan hebben. De aard en schaal van windturbines contrasteren dermate sterk met de landschapsvormende elementen zoals bomen, houtsingels, bospercelen, sloten of wegen dat ze altijd als een op zichzelf staande storende anomalie worden ervaren.	19.17799	De impact op het landschap is per windpark in het planMER inzichtelijk gemaakt op het abstractieniveau wat past bij een planMER. De 5 beoordelingscriteria, vastgelegd in de NRD, zijn op dit niveau beoordeeld. Om deze beoordeling aan te sluiten met de beoordeling van de andere milieutechnische aspecten is er is er gekozen voor de beoordelingsniveaus ook afkomstig uit de NRD. De beoordelingsniveaus hebben daarbij een passende, op dit abstracte mesoniveau, landschappelijke beschrijving toegekend gekregen. Hieruit is deze beoordeling voortgekomen.	Nee

			Er is alleen gekeken naar aansluiting op het allerhoogste macroniveau. Hierbij kan een lijnopstelling wel degelijk de herkenbaarheid van de richting van de structuur vergroten dus kan het een positief effect hebben. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve een gedetailleerde landschappelijke beoordeling noodzakelijk zijn om de impact in kaart te brengen voor specifieke locaties. Doordat daarbij op een ander niveau wordt gekeken is het mogelijk dat de 5 beoordelingscriteria anders worden beoordeeld.	
J7	Indiener stelt dat indien een ruimte door hoge windturbines wordt begrensd die de begroeiing vele malen overtreft dan reduceert deze de natuurlijke schaalbeleving en neemt de weidsheidbeleving sterk af. De aantasting van de weidsheidsbeleving dient daarom als een te toetsen gevolgaspect mee te tellen. Hetgeen nu echter ontbreekt.	19.17799	De impact op het landschap is per windpark in het planMER inzichtelijk gemaakt op het abstractieniveau wat past bij een planMER. De 5 beoordelingscriteria, vastgelegd in de NRD, zijn op dit niveau beoordeeld. In het planMER is niet gesproken over weidsheidsbeleving maar wel over de klein- grootschaligheid van de landschappen. Deze termen staan in relatie met elkaar. De impact van de windturbineopstellingen op deze klein- en grootschaligheid is aan de hand van illustraties weergegeven bij de beoordeling van de invloed van een windpark op de landschappelijke kwaliteiten. Deze is vervolgens meegenomen in de beoordeling van de lijnopstellingen.	Ja
J8	Indiener stelt dat de gevolgde beoordelingsmethode door de stoorgrens bij slechts 9x de tiphoogte (2 km) te leggen onvoldoende rekening houdt met de potentiële natuur-en landschapsverbeteringspotenties van de gronden en werkt remmend om deze tot uitvoering te brengen. Deze remmende negatieve effecten zijn nu onvoldoende verdisconteerd in toetsingstabellen.	19.17799	Het planMER is alleen bedoeld om inzichtelijk te maken waar zon- en windparken in het huidige landschap van de Kempen gemeenten mogelijk zijn. Het is niet passend binnen een planMER om over potentiële natuur en landschapsverbeteringspotenties te speculeren. Ook is er op dit abstractieniveau nog niet te spreken over eventuele samenhang tussen projecten, en de impact hiervan op het geheel, omdat het niet te bepalen is welke projecten waar zullen ontstaan. Om toch de beoordeling te kunnen doen aan de hand van de gegeven beoordelingscriteria is er vanuit gegaan dat bij 2 kilometer eventuele impact op omgeving en interferentie ontstaat.	Nee

			Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve het in kaart te brengen van een gedetailleerde impact op de omgeving noodzakelijk zijn.	
J9	Indiener stelt dat de illustratie uit 2013 arbitrair is omdat de gekozen afstanden van standpunt tot beplanting en turbine naar willekeur bepaald kan worden en grote gevolgen heeft voor de belevingseffecten. De illustratie is inmiddels ook achterhaald omdat de tiphoogte van de huidige turbines aanzienlijk hoger liggen (van 150 naar 225 m1). Er kan vanuit gegaan worden dat tijdens de toekomstige uitvoering nog veel hogere windturbines de markt gaan bepalen. De toetsingstabellen houden daar echter geen rekening mee en geven daardoor een te gunstige uitkomst.	19.17799	De illustratie (figuur 13 pag. 63) is alleen gebruikt ter verduidelijking van het landschappelijk verhaal. Ongeacht de grootte en afstand van waarneming laat het plaatje schematisch zien wat de impact van landschappelijke elementen is op de zichtbaarheid en beleefbaarheid van windturbines. De impact op het landschap is per windpark in het planMER inzichtelijk gemaakt op het abstractieniveau wat past bij een planMER. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een project(MER) zal rekening worden gehouden met de op dat moment beoogde hoogte van de windturbine(s).	Nee
J10	Indiener is van mening dat landschappelijke inpassing een essentieel onderdeel is van een zonnepark en hoort daarom als directe impact van het zonnepark beschouwd te worden. Een zonnepark kan bijdragen aan de netheid en verfraaiing van een landschap. Verwaarloosde gronden en lelijke uitzichten kunnen door middel van een landschappelijke inpassing opgeknapt worden. De inpassing is een cruciaal punt in het verkrijgen van een vergunning en moet dus ook als fundamenteel onderdeel van het zonnepark worden beoordeeld.	19.17801	Het planMER is alleen bedoeld om inzicht te geven in alle huidige mogelijke locaties voor wind- en zonneparken binnen de Kempengemeenten waarbij rekening wordt gehouden met milieutechnische belemmeringen. Het PlanMER is daarnaast een document wat op hoofdlijnen de impact van deze energieparken uitlicht waarin ook de impact op het landschap is beoordeeld. Daarbij zijn voor zonneparken ook de mitigerende maatregelen per landschapstype in kaart gebracht. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve een gedetailleerde landschappelijke beoordeling noodzakelijk zijn om de impact in kaart te brengen en de mogelijke mitigerende maatregelen van een landschappelijke inpassing.	Nee
J11	Indiener is van mening dat de landschappelijke inpassing en panelenopstellen dusdanig uitlopend zijn, dat de impact niet op voorhand beoordeeld kan worden in deze rapportage.	19.17801	Het planMER is alleen bedoeld om inzicht te geven in alle huidige mogelijke locaties voor wind- en zonneparken binnen de Kempengemeenten waarbij rekening wordt	Nee

			gehouden met milieutechnische belemmeringen. Het PlanMER is daarnaast een document wat op hoofdlijnen de impact van deze energieparken uitlicht waarin ook de impact op het landschap is beoordeeld. Daarbij zijn voor zonneparken ook de mitigerende maatregelen per landschapstype in kaart gebracht. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve een gedetailleerde landschappelijke beoordeling noodzakelijk zijn om de impact in kaart te brengen en de mogelijke mitigerende maatregelen van een landschappelijke inpassing en de manier hoe de panelenopstelling het best in het landschap past.	
J12	Indiener stelt: Bij de gevolgentoetsing wordt alleen gekeken naar de bestaande landschapskwaliteit en niet naar de <i>potentiële ontwikkelingswaarde</i> van terreinen. Door alleen het huidige sterk gedegradeerde landschap als referentiepunt te nemen lijkt de toe te brengen schade door de zonne-energieprojecten minder erg dan ze feitelijk is.	19.17799	Het landschap is dynamisch aan verandering onderhevig. Op het abstractieniveau van het planMER is het ontstaan van het landschap met haar eigen identiteit en kwaliteiten per landschapstype weergegeven. En gevolg daarvan de huidige situatie. Het is niet passend binnen een planMER om over potentiële landschappelijk dan wel ecologische verwachtingen te speculeren. De wet vraagt om een toets van de huidige situatie.	Nee
J13	Indiener stelt dat verdichtingen van het landschap nu voor het merendeel als neutraal weergegeven wordt. Dat kan in ieder geval niet geval zijn waar sprake is van coulissen en juist doorzicht een belangrijke landschappelijke kwaliteit betekent omdat ze de ruimtelijke belevingswaarde versterkt.	19.17799	De impact van zonneparken is in het planMER inzichtelijk gemaakt op het abstractieniveau wat past bij een planMER. Dit is gedaan door vanuit de analyse van het landschap verschillende landschapstypen te beschrijven. Deze zijn vervolgens beoordeeld aan de hand van de gegeven beoordelingscriteria. Deze beoordeling laat alleen zien of de verschillende landschapstype meer of minder geschikt zijn voor zonneparken op specifieke beoordelingspunten. Het planMER gaat niet in over gebiedspecifieke ruimtelijke kwaliteiten omdat dit niet pas binnen het abstractieniveau van een planMER. Echter zijn wel de kwaliteiten van de landschapstype meegenomen bij de beoordeling. Daarbij is op het abstractieniveau van een planMER ook rekening gehouden met landschappelijke kwaliteiten zoals coulissen. Bij een	Nee

			concreet project(MER) zal een gedetailleerde landschappelijke beoordeling noodzakelijk zijn om de impact in kaart te brengen en de landschappelijke inpassing van een zonnepark zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij de specifieke omgevingskenmerken.	
J14	Indiener stelt dat: De maat-en schaal van het huidige landschap is het algemeen een product van ruilverkaveling en een proces van ongestuurde schaalvergroting. Dit gedegenereerde landschap wordt nu opnieuw als toetsingskader genomen waarbij de voortzetting van dit aftakelingsproces ten onrechte als neutraal en zelfs positief wordt beoordeeld. Deze benadering schiet tekort omdat juist een rehabilitatie van deze landschappen gewenst is en dus een project getoetst zou moeten worden aan de daartoe te leveren bijdrage daaraan.	19.17799	Het landschap is dynamisch aan verandering onderhevig. Op het abstractieniveau van het planMER is het ontstaan van het landschap met haar eigen identiteit per landschapstype weergegeven. En gevolg daarvan de huidige situatie. Het is niet passend binnen een planMER om over potentiële landschappelijk dan wel ecologische verwachtingen te speculeren. De wet vraagt om een toets van de huidige situatie.	Nee
J15	Indiener stelt dat bij stap 3 van de tabel wordt gesteld dat in vrijwel alle gevallen effectieve mitigerende maatregelen mogelijk zijn. Hierbij is echter alleen naar de verdichting gekeken als te beoordelen aspect en b.v. niet naar de verdringing van groen oppervlak, de remmende werking voor landschapsherstel en de ecologische barrièrewerking	19.17799	Bij mitigerende maatregelen gaat het over maatregelen die genomen kunnen worden om afbreuk op bijvoorbeeld landschappelijke kwaliteiten, woongenot of storende effecten zoals geluid of licht te beperken. Voor zonneparken geldt vaak dat omwonende het zicht op een zonnepark als minder prettig ervaren. Mitigerende mogelijkheden om dit zicht te beperken zijn daarom op het abstractieniveau passend bij het planMER in kaart gebracht.	Nee
J16	Indiener stelt dat de opgaande beplanting in gebieden met veel bos niet te vergelijken is met verdichtingen t.b.v. zonnestroomterreinen omdat deze transparant en toegankelijk zijn en geen ecologische barrière-werking hebben.	19.17799	Binnen het abstractieniveau van het planMER is het niet van toepassing in te gaan op de eigenschappen van specifieke mitigerende maatregelen voor energieparken. Bij een concreet project(MER) zal een gedetailleerde landschappelijke beoordeling noodzakelijk zijn waaraan vervolgens aansluiting gevonden kan worden van mitigerende maatregelen op het landschap.	Nee
J17	Er wordt in het plan enkel gekeken naar het plaatsen van windturbines naast wegen en niet naar het plaatsen van windturbines nabij bedrijventerreinen, bijvoorbeeld het grote bedrijventerrein in Hapert. De omwonenden zijn van mening dat dit ook dient te worden onderzocht.	19.17805	Binnen het haalbaarheidsonderzoek is onderzocht welke wettelijke belemmeringen er zijn voor het plaatsen van windturbines in de Kempen gemeenten. Hieruit zijn locaties voortgekomen waarbinnen windturbines mogelijk zijn.	Nee

			Omdat het planMER windparken onderzoekt, lijnopstellingen waarbinnen minimaal drie windturbines kunnen staan, zijn de 53 opstellingsvarianten opgesteld. Daarbinnen is een onderscheid van een tiental alternatieven (drie thematisch alternatieven, zes concentratie gebieden en één overige gebieden) gemaakt. Deze alternatieven zijn uiteindelijk onderzocht. Alleen bij het thematisch alternatief 'Infrastructuur' gaat het om windturbines die enkel langs wegen en andere infrastructurele bouwwerken zijn geplaatst. Ten aanzien van het bedrijventerrein in Hapert is in het haalbaarheidsonderzoek inzichtelijk gemaakt dat dit terrein grotendeels onder de aanvliegroete van het vliegverkeer rond Eindhoven ligt. Daar geldt dus een harde belemmering.	
J18	Indieners zijn van mening dat het de voorkeur heeft om de windparken te plaatsen bij de reeds bestaande infrastructuur, en niet in de buurt van woonkernen/woningen en vakantieparken.	19.17805	Ter kennisname.	Nee
J19	Indieners stellen dat de windturbineopstellingen in dit plan niet voldoen aan de ontwerpprincipes uit soortgelijke beeldkwaliteitsplannen. De plaatsingszones zorgen ervoor dat de windturbines méér in het landschap aanwezig zijn. Daarnaast zouden windturbinelijnen gelijk moeten beginnen en eindigen.	19.17805	Niet duidelijk is wat wordt bedoeld met 'soortgelijke beeldkwaliteitsplannen'. Binnen het haalbaarheidsonderzoek is onderzocht welke wettelijke belemmeringen er zijn voor het plaatsen van windturbines in de Kempen gemeenten. Hieruit zijn locaties voortgekomen waarbinnen windturbines mogelijk zijn. Omdat het planMER windparken onderzoekt, lijnopstellingen waarbinnen minimaal drie windturbines kunnen staan, zijn de 53 opstellingsvarianten opgesteld. Daarbinnen is een onderscheid van een tiental alternatieven (drie thematisch alternatieven, zes concentratie gebieden en één overige gebieden) gemaakt. Deze alternatieven zijn uiteindelijk onderzocht. Het planMER gaat niet in over gebiedspecifieke ruimtelijke kwaliteiten omdat dit niet pas binnen het abstractieniveau van een planMER. Bij een concreet project(MER) zal derhalve een gedetailleerde	Nee

			landschappelijke beoordeling noodzakelijk zijn om de impact in kaart te brengen.	
J20	Indieners stellen dat windparklijn 42 als licht negatief zou moeten worden gecategoriseerd op 'interferentie andere windparken' vanwege de knik in de lijn.	19.17805	Omdat het om een planMER gaat zijn er nog geen definitieve locaties. De 53 windparklocaties die zijn opgesteld zijn puur bedoeld als indicatieve locaties waarin rekening is gehouden met harde belemmeringen. Het beoordelingscriterium 'Interferentie tussen windparken' is daarom beoordeeld aan de hand van de tien opgestelde alternatieven (drie thematisch alternatieven, zes concentratie gebieden en één overige gebieden). De scores zijn per alternatief bij elkaar opgenomen waaruit een gemiddelde score is voortgekomen. Bij 'Interferentie tussen windparken' komt hier voor 'Concentratiegebied - Bergeijk Zuidoost' waarbinnen lijn 42 is opgesteld een 'Negatief' (--) uit.	Nee
J21	Indieners stellen dat windparklijnen 38, 42 en 43 neutraal scoren op landstype. Dit moet zijn licht negatief daar deze zijn gesitueerd in beekdalen.	19.17805	De impact op het landschap is per windpark in het planMER inzichtelijk gemaakt op het abstractieniveau wat past bij een planMER. De 5 beoordelingscriteria, vastgelegd in de NRD, zijn op dit niveau beoordeeld. Dit is gedaan door vanuit de analyse van het landschap (Roenom) verschillende landschapstypen te beschrijven. Deze zijn vervolgens beoordeeld op kwaliteit en waarden. Naar aanleiding hiervan is de toelichting van de schaalniveaus voor het beoordelen van de 53 alternatieven opgesteld. Hierin is opgenomen dat: <i>'Alle windparken met een lijnvormige opstelling die (grotendeels) in het jonge zandontginningen landschap zijn gesitueerd.'</i> op een neutraal (0) als beoordeling uitkomen. De lijnen 42 en 43 vallen allen geheel of grotendeels in het jonge zandontginningen landschap. De lijn 38 is bij een herziening aangepast naar "Licht negatief".	Ja
J22	Indieners stellen dat windparklijnen 42 en 52 vlak bij een vijver gelegen zijn welke voor recreatie wordt gebruikt. Verder zijn er aan	19.17805	Het planMER gaat niet in over gebied specifieke ruimtelijke functies omdat dit niet pas binnen het	Nee

	de Burgemeester Aartslaan diverse groepsaccommodaties, campings en B&B's. Dit is binnen 2 kilometer. Daarom zouden nummer 42 en 52 negatief in plaats van licht negatief op zichtbaarheid moeten scoren.		abstractieniveau van een planMER. Lokale functies zoals groepsaccommodaties, campings en B&B's zijn niet te beoordelen als (hoge) esthetische of recreatieve waarden voor het landschap. Bij een concreet project(MER) zal derhalve een gedetailleerde omgevingsfunctie beoordeling noodzakelijk zijn om de impact op deze functies in kaart te brengen en waar mogelijk mitigerende maatregelen toe te passen.	
J23	Indieners stellen dat tabel 14 gewijzigd dient te worden voor concentratiegebied Bergeijk Zuidoost in: licht negatief, negatief, licht negatief, negatief.	19.17805	De beoordelingscriteria zijn beoordeeld aan de hand van de tien opgestelde alternatieven (drie thematisch alternatieven, zes concentratie gebieden en één overige gebieden). De scores zijn per alternatief bij elkaar opgenomen waaruit een gemiddelde score is voortgekomen. De individuele scores per lijnopstelling zijn herzien. Hieruit is een andere gemiddelde scores uitgekomen. Bij 'Concentratiegebied - Bergeijk Zuidoost' waarbinnen lijn 38, 42, 43 en 52 vallen is de huidige score op 'Negatief', 'Licht negatief', 'Licht negatief' en 'Licht negatief' uitgekomen.	Ja
J24	Indieners pleiten ook voor een goede ruimtelijke visualisatie van windturbines en zonneparken in het landschap op de beoogde locaties. Deze visualisatie moet realistisch op ooghoogte weergeven hoe wind en zon zichtbaar zijn in het landschap vanuit verschillende perspectieven en op verschillende afstanden. Gelieve dit als voorwaarde mee nemen in het beleid en toetsingskader.	19.17828	Het PlanMER is een document wat op hoofdlijnen de impact uitlicht. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Omdat het om een planMER gaat zijn er nog geen definitieve locaties. De 53 windparklocaties die zijn opgesteld zijn puur bedoeld als indicatieve locaties waarin rekening is gehouden met harde belemmeringen. Binnen dit abstractieniveau past het niet om visualisaties van de opstellingsvarianten te maken.	Nee
J25	Indieners stellen dat de landschappelijke waarde van het gebied Bergeijk Zuid-Oost juist groot is, de Bergeijkenaar voelt zich erg verbonden met het gebied rondom Schut en Liskes en ook vakantiegangers en dagjesmensen weten het gebied goed te vinden.	19.17017	Ter kennisname	Nee

J26	Indiener stelt dat alle grote transitie's, moeten bijdragen aan het herstel van het landschap, dus ook de energietransitie. Het landschap is grootschalig geworden met monoculturen en afname van biodiversiteit. Deze teruggang moet gestopt worden.	19.17267	Ter kennisname.	Nee
-----	---	----------	-----------------	-----

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa-nummer	Reactie	Aanpassing MER
K1	Indiener stelt: Met de cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Oirschot is niet of onvoldoende rekening gehouden. Vele gebieden in de gemeente hebben een hoge en zeer hoge cultuurhistorische waarde.	19.17243	Binnen het planMER is onderzocht wat de (landschappelijke) en cultuurhistorische waarden zijn per landschapstype. Daarbij is ook gebruik gemaakt van de Cultuurhistorische waardenkaart van de provincie. Het planMER is een document wat op hoofdlijnen de impact uitlicht. Een planMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Het is daarom niet mogelijk om onderscheid te maken per zoekgebied. Per initiatief dient men de cultuurhistorische waardenkaart(en) te raadplegen om te beoordelen in hoeverre cultuurhistorische waarden aangetast worden en welke mitigerende maatregelen kunnen worden ingezet. Het is met het detailniveau van een planMER niet mogelijk om een betekenisvolle score te geven en daarom is het in dit stadia ook niet noodzakelijk om verder kennis te nemen van de cultuurhistorische waardenkaart(en).	Nee
K2	Indiener stelt: Met de archeologische beleidskaart is niet of onvoldoende rekening gehouden. Vele gebieden in de gemeente hebben een middelhoge of hoge verwachtingswaarde.	19.17243	Binnen het planMER is er gekeken in welke maten archeologische waarden aanwezig zijn binnen de beoogde zoekgebieden. Daarvoor is gebruik gemaakt van de archeologische beleidskaart van de Kempen gemeente. Hierbij is geconstateerd dat in alle zoekgebieden gronden liggen met een middelhoge tot hoge archeologische verwachtingswaarde. Het PlanMER is een document wat op hoofdlijnen de impact uitlicht. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Het is daarom niet mogelijk om onderscheid te maken per zoekgebied. Per initiatief dient men de archeologische waardenkaart(en) te raadplegen om te beoordelen of archeologisch onderzoek verplicht is voorafgaand aan de ontwikkeling. Anders gezegd: beoordeling op het	Nee

			milieuthema 'archeologie' leidt niet tot onderscheid van de alternatieven. Het is met het detailniveau van een planMER niet mogelijk om een betekenisvolle score te geven en daarom is het in dit stadia ook niet noodzakelijk om verder kennis te nemen van de archeologische beleidskaart(en).	
K3	Indieners verzoeken voor wat betreft cultuurhistorie en landschap uit te gaan van de "Cultuurhistorische Waardenkaart" die speciaal opgesteld is voor het beoordelen van dit soort plannen. Het eindconcept PlanMER gaat hier voor wat betreft windturbines wel heel gemakkelijk voorbij aan de "Cultuurhistorische Waardenkaart".	19.16717	Binnen het planMER is onderzocht wat de (landschappelijke) en cultuurhistorische waarden zijn per landschapstype. Daarbij is ook gebruik gemaakt van de Cultuurhistorische waardenkaart van de provincie. Het planMER is een document wat op hoofdlijnen de impact uitlicht. Een planMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Het is daarom niet mogelijk om onderscheid te maken per zoekgebied. Per initiatief dient men de cultuurhistorische waardenkaart(en) te raadplegen om te beoordelen in hoeverre cultuurhistorische waarden aangetast worden en welke mitigerende maatregelen kunnen worden ingezet. Het is met het detailniveau van een planMER niet mogelijk om een betekenisvolle score te geven en daarom is het in dit stadia ook niet noodzakelijk om verder kennis te nemen van de cultuurhistorische waardenkaart(en).	Nee

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa-nummer	Reactie	Aanpassing MER
L1	Indiener vreest planschade (privé en bedrijfsmatig)	19.17716 19.17725 19.17734	Planschade staat los van het milieutechnisch onderzoek. In de wet is het volgende hierover vastgelegd: Bij inkomensderving of een vermindering van de waarde van een ontroerende zaak ten gevolge van een planologische verslechtering kan – binnen vijf jaar na het onherroepelijk worden van de omgevingsvergunning – bij het college van Burgemeester en Wethouders van de betreffende gemeente een aanvraag voor een tegemoetkoming in schade worden ingediend. Dit recht is opgenomen in "Afdeling 6.1 Tegemoetkoming in schade" van de Wet ruimtelijke ordening.	Nee
L2	Indiener stelt: Wij maken ons zorgen over de waarde vermindering van onze woningen als er zoveel molens in de directe omgeving van onze huizen geplaatst worden. In onze ogen bedraagt de waardevermindering al gauw 25 % van de WOZ waarde van onze woningen en wij hopen dat u dit kunt meenemen in uw beleidsplannen.	19.17733	Het planMER geeft inzicht in alle mogelijke locaties voor windparken. Het PlanMER is daarnaast een document wat op hoofdlijnen de impact van mogelijke windturbines uitlicht. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve het in kaart brengen van de gedetailleerde impact op de omgeving noodzakelijk zijn. Naar aanleiding daarvan kan het bevoegd gezag beslissingen nemen voor eventuele mitigerende maatregelen waaronder planschadevergoeding voor waardevermindering van woningen. Tijdens een project(MER) zal hiervoor, binnen de wettelijk gestelde eisen, aandacht aan worden besteed.	Nee

Nr.	Zienswijze	Betreft Corsa-nummer	Reactie	Aanpassing MER
M1	Indiener stelt: Een reëel risico voor de toekomst van Recreatiepark TerSpegelt is dan ook een afname van het aantal gasten dat wil recreëren onder het suizende en zoevende geluid van windturbines met uitzicht op de landschap ontsierende turbines.	19.17315	Vanuit wetgeving zijn er beperkingen voor het toepassen van windparken. Denk hierbij aan de normeringen zoals opgenomen in het Activiteitenbesluit (geluid en veiligheid). Dergelijke normeringen beperken de potentiële ruimte voor de plaatsing van windturbines in de Kempen-gemeenten. Het planMER geeft inzicht in alle mogelijke locaties voor windparken. De locaties die zijn voorgelegd zijn getoetst aan de beperkingen en voldoen aan de wetgeving. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve het in kaart brengen van de gedetailleerde impact op de omgeving noodzakelijk zijn. Naar aanleiding daarvan kan het bevoegd gezag beslissingen nemen om windparken wel of niet te realiseren.	Nee
M2	Indiener stelt: Door de ligging van voorkeursgebied nummer 37 in een 'Verkeersleidingsradar – 500 voetszone', het gebied waarbinnen radarhinderverstoring wordt berekend op een hoogte van 500 voet, betreft dit gebied niet de meest voor de hand liggende locatie voor de ontwikkeling van een windpark. In de 'milieueffectrapportage grootschalige zonne- en windenergie De Kempen' is aangegeven dat plaatsing van windturbines binnen deze zone lastig is, maar niet op voorhand uit te sluiten. Optimalisatie, bijvoorbeeld door gebruik te maken van kleinere windturbines, of door opstellingen in een bepaalde richting te plaatsen, kan nodig zijn.	19.17315	Het planMER is bedoeld om alle mogelijke locaties van windturbineparken in kaart te brengen. Daaronder valt ook deze locaties omdat hier, ondanks wettelijk beperkingen, mogelijkheden zijn om windturbines te plaatsen eventueel met passende mitigerende maatregelen.	Nee
M3	Indiener verzoekt de voorzorgsmaatregel toe te passen.	19.17704 19.17709 19.17710 19.17738 19.17803	Niet duidelijk is wat wordt bedoeld met 'de voorzorgsmaatregel'.	Nee

M4	Indiener merkt op dat in andere Europese landen en deelstaten een minimumafstand tussen windturbines en woningen wordt gehanteerd. Indiener geeft aan dat algemeen geadviseerd wordt een minimumafstand van 2 km tussen windturbines en woonbebouwing aan te houden, waarbij gesteld wordt dat nader onderzoek nog nodig is.	19.17716	Ten behoeve van het planMER wordt gewerkt met de normstelling zoals deze is vastgelegd in de Nederlandse wetgeving. De Nederlandse wet kent geen afstandseisen voor windturbines en woningen. De plaatsing van windturbines moet voldoen aan normen omtrent geluid en slagschaduw, ongeachte de afstand.	Nee
M5	Indiener stelt: de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van het planMER m.b.t. windparken is té onzeker. Deze kritieke business case komt onder andere door de: - lage windsnelheid op land; - overbelasting van het netwerk door te weinig capaciteit en dus geen garantie dat windparken kunnen worden aangesloten; - geen draagvlak van omwonenden; - een toekomstige ontwikkeling van lagere SDE+-vergoedingen. De vertaalslag naar voorwaardelijke verplichtingen van bijvoorbeeld maatwerkvoorschriften zoals stilstand ontbreekt hierbij zodat zij niet kunnen staven hoever dit de business case kan beïnvloeden.	19.17805	Het is aan de initiatiefnemer om de businesscase voor een windpark te bepalen.	Nee
M6	Indiener vreest voor aantasting van het woongenot.	19.17716	Het woon- en leefklimaat wordt vanuit milieuoogpunt (geluid, slagschaduw etc.) onderzocht in de milieutechnische onderzoeken. Het genot van een bepaald woon- en leefklimaat is voor eenieder verschillend.	Nee
M7	Indiener stelt dat de vergoeding die een boer krijgt voor het plaatsen van een windturbine op hun land niet in vergelijking staat met de schadevergoeding die omwonenden kunnen claimen. Indiener geeft aan dat gezondheid niet in geld is uit te drukken en poneert de vraag: kunt u aangegeven hoeveel uw gezondheid of deze van uw kinderen waard is.	19.17716	Ter kennisname. Vergoedingen vallen niet in de scope van een milieueffectrapportage (hier wordt alleen ingegaan op de milieueffecten). In het beleid en toetsingskader wordt ingegaan op eventuele randvoorwaarden voor o.a. vergoedingen.	Nee
M8	Indiener wijst op gezondheidsproblemen bij dieren t.g.v. windmolens.	19.17725 19.17798	Er is geen onderzoek bekend waaruit een verband blijkt dat windturbines effect hebben op dierenwelzijn en de gezondheid van dieren door de realisatie van een windpark. Hierbij is nog van belang dat in de Raad van State op 4 mei 2016 (Windpark Wieringermeer) en 4 april 2018 (Windpark Bijvanck) heeft geoordeeld dat niet	Nee

			aannemelijk is dat geluid van windturbines leidt tot effecten (stress) op paarden.	
M9	Indieners stelt dat de trend van omvangsgroei van turbines een probleem oplevert: Binnen de kortst mogelijk termijn is een windturbine verouderd omdat deze jonge vorm van energie-opwekking nog volop in ontwikkeling verkeert en er voortdurend verbeteringen en opschaling plaatsvinden. Dit betekent dat een windenergie opwekkingsproject steeds sneller obsoleet wordt en niet meer marktconform kan concurreren.	19.17799	Het planMER is alleen bedoeld om inzichtelijk te maken waar zon- en windparken in de huidige situatie binnen de Kempen gemeenten mogelijk zijn. Bij dit abstractieniveau is er gebruikt gemaakt van de huidige kennis van windturbines en ontwikkelingen op de energiemarkt. Het is niet passend binnen een planMER om over potentiële innovaties en verwachtingen te speculeren. De wet vraagt om een toets van de huidige situatie.	Nee
M10	Indiener vraagt om extra aandacht voor de gevolgen van lichtoverlast die een windmolen geeft. Indiener stelt dat er op de molens voorzieningen geplaatst kunnen worden zodat lichtvervuiling beperkt blijft.	19.17733	De Kempengemeenten zien het liefst windturbines zonder obstakelverlichting. Dit wordt echter vanuit wet- en regelgeving verplicht gemaakt voor windturbines met een tiphoogte van 150 meter of hoger. Mogelijkheden om overlast door obstakelverlichting te beperken, voor zover (technisch) haalbaar, zullen in een later stadium worden onderzocht.	Nee
M11	Indiener stelt: Voor onze buurtvereniging staat het woongenot van onze inwoners op de eerste plaats en moeten de invloeden hierop beperkt blijven.	19.17733	Het planMER geeft inzicht in alle mogelijke locaties voor windparken. Het PlanMER is daarnaast een document wat op hoofdlijnen de impact van mogelijke windturbines uitlicht. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve het in kaart brengen van de gedetailleerde impact op de omgeving noodzakelijk zijn. Naar aanleiding daarvan kan het bevoegd gezag beslissingen nemen voor eventuele mitigerende maatregelen om impact op de omgeving te beperken. Tijdens een project(MER) zal hiervoor, binnen de wettelijk gestelde eisen, aandacht aan worden besteed.	Nee
M12	Indiener stelt: Verder willen wij dat de opbrengst voor de omgeving besteed worden in de Pielis evt. aan extra vergoeding voor omwonenden en voor wegverbetering/verbreding of wat er verder nog nodig is in de Pielis.	19.17733	Het planMER geeft inzicht in alle mogelijke locaties voor windparken. Het PlanMER is daarnaast een document wat op hoofdlijnen de impact van mogelijke windturbines uitlicht. In het beleid- en toetsingskader wordt sociale	Nee

			participatie en het terugvloeien van de revenuen naar de omgeving beschreven. Daarnaast zal tijdens een project(MER) zal er gekeken worden wat de best mogelijke manier is om deze vergoeding in te zetten in de omgeving.	
M13	Indiener stelt dat de stroomproductiegegevens die Bosch & van Rijn in tabel 22 (pag. 86) noemen, die een rendement van 42% beloven, absoluut onhaalbaar is.	19.17730	Een capaciteitsfactor van 42% is voor windturbines op land relatief hoog, maar voor windturbines van deze grootte wel degelijk mogelijk. Dit heeft te maken met de hogere en gelijkmatigere windsnelheid die op 150 meter hoogte voorkomt. Een meer gedetailleerde en locatieafhankelijke opbrengstberekening komt in een latere fase van het project aan bod. Een dergelijke studie is voor dit planMER nog niet van belang.	Nee
M14	Indiener stelt dat voor het berekenen van de vermeden CO2 uitstoot doet men net alsof al die windstroom voor 100% daaraan bijdraagt. Maar omdat het aanbod van windmolens onregelmatige pieken en dalen vertoont die niet samenvallen met de pieken en dalen in de vraag, moeten de fossiele centrales die onregelmatigheden opvangen en dat kost rendement. De buitenlandse praktijk leert dat hierdoor uiteindelijk maar een klein gedeelte van de opgewekte windstroom ook daadwerkelijk aan de CO2 reductie bijdraagt.	19.17730	Ongeacht de hoeveelheid stroom die windturbines produceren en of deze op dat moment aansluit bij aan de energiebehoefte, kan gesteld worden dat windenergie die geproduceerd en gebruikt wordt voor 100% bijdraagt aan de reductie van CO2 uitstoot.	Nee
M15	Indiener stelt dat de beste manier om binnen de gemeente aan CO2 reductie te doen is zoveel mogelijk energie besparen: isolatie van woningen en andere gebouwen, stimuleren van openbaar vervoer, stimuleren van efficiënter energieverbruik door de industrie, enzovoort. Windmolens kunnen aanleiding geven tot sociale tegenstellingen, waardedaling van woningen/bedrijven, geluidshinder voor omwonenden, enzovoort zonder dat daar veel CO2- reductie tegenover staat.	19.17730	Binnen dit planMER is niet gekeken naar wat de beste manier is om binnen de Kempen gemeenten CO2 reductie te stimuleren. Het doel van het planMER is alleen om inzicht te geven in alle mogelijke locaties voor zon- en windparken. Daarnaast is op hoofdlijnen de milieutechnische impact van windturbines en zonneparken beschreven. Ongeacht de aard en het gevolg van deze impact kan wel de stelling worden genomen dat windenergie helpt aan de reductie van CO2 uitstoot. Mogelijke mitigerende maatregelen voor de impact die windturbines hebben, worden tijdens een project(MER) bepaald.	Nee

M16	Indiener benoemd dat inwoners van de gemeente Eersel al erg veel last hebben van Eindhoven Airport en vindt het daarom niet kunnen dat zij ook nog eens worden belast met hoge windmolens.	19.17802	Overlast ten gevolge van andere bronnen dan het windpark vallen niet binnen de reikwijdte van dit planMER.	Nee
M17	Indiener denkt dat er alternatieven zijn die niet de horizon vervuilen, de dagen en nachten zullen voorzien van constant geluid en schaduwen die kilometers ver een belasting zijn.	19.17802	Binnen dit planMER is niet gekeken naar wat de beste manier is om binnen de Kempen gemeenten CO2 reductie te stimuleren. Het doel van het planMER is alleen om inzicht te geven in alle mogelijke locaties voor windparken. Daarnaast is op hoofdlijnen de milieutechnische impact van windturbines beschreven. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de toegestane overlast ten gevolge van geluid en slagschaduw gebonden is aan beperkingen vanuit regelgeving.	Nee
M18	Indiener is van mening dat de Kempen beter eerst kan zorgen dat het zelfvoorzienend is in hun voedsel.	19.17802	Het onderwerp zelfvoorziening in voedsel valt niet binnen de reikwijdte van dit planMER.	Nee
M19	Indieners en tevens omwonenden van concentratiegebied Bergeijk Zuidoost wensen wel op te merken dat zij van mening zijn dat zoveel mogelijke zonnecollectoren geplaatst moeten worden op daken en op afvalplaatsen.	19.17805	Ter kennisname.	Nee
M20	Indieners stellen dat het plaatsen van windturbines in landelijk gebied slechts een tijdelijke oplossing is. Dit omdat windturbines in landelijk gebied conform de provinciale verordening na een maximale gebruikstermijn van 25 jaar verwijderd moeten worden en de situatie hersteld moet worden. Aansluiting bij bedrijventerreinen en hoofdinfrastructuur heeft hierom de voorkeur.	19.17805	In het planMER worden alle mogelijke locaties voor windenergie onderzocht, waaronder ook die in landelijk gebied. Dat de windturbines na een gebruistermijn van maximaal 25 jaar verwijderd moeten worden neemt niet weg dat zij in die periode een belangrijke bijdrage voor de duurzame energiedoelstellingen kunnen leveren.	Nee
M21	Indieners stellen: Draagvlak vormt een zeer bepalende factor bij de realisatie van duurzame ontwikkelplannen. Hierdoor pleit de indiener dat er extra aandacht in het planMER wordt besteed aan lokale betrokkenheid.	19.17273 19.17795	Lokale betrokkenheid valt niet in de scope van een milieueffectrapportage (hier wordt alleen ingegaan op de milieueffecten). In het beleid en toetsingskader wordt ingegaan op lokale betrokkenheid.	Nee
M22	Indieners en tevens inwoners van concentratiegebied Bergeijk Zuidoost zijn van mening dat zij onevenredig veel de lasten van de energietransitie dragen. Juist bedrijven blijven achter in het nemen van CO2 reducerende maatregelen. Concreet noemen indieners dat	19.17805	Om de Nederlandse doelen op het gebied van duurzaamheid en hernieuwbare energie te behalen moeten zowel huishoudens als bedrijven een bijdrage leveren. Het klopt dat voor de productie van	Nee

	de inzet van monovergisters in de omgeving veel meer CO2 reductie op zou leveren dan wat met deze windturbines kan worden bereikt.		hernieuwbare energie naast windturbines ook andere mogelijkheden zoals monovergisters bestaan. Binnen dit planMER is echter niet gekeken naar wat de beste manier is om binnen de Kempen gemeenten CO2 reductie te stimuleren. Het doel van het planMER is alleen om inzicht te geven in alle mogelijke locaties voor wind- en zonneparken.	
M23	Indiener maakt zich zorgen om zijn eigen gezondheid.	19.17798	Er zijn geen duidelijke aanwijzingen om aan te nemen dat windturbines, ongeacht de grootte en afgezien van stress, extra gezondheidsrisico's met zich meebrengen. Wanneer met denk toch eventuele risico's te kunnen herleiden aan de windturbines, kan dit altijd aangekaart worden bij de daarvoor aangewezen overheidsinstanties. Tijdens eventuele onderzoeken en het vervolgproces moet dan worden gekeken welke betrokken partijen verantwoordelijkheid hiervoor dragen.	Nee
M24	Indiener stelt dat er geen onderzoek is gedaan naar de schade aan de gewassen.	19.17798	Er is geen onderzoek bekend waaruit een verband blijkt dat windturbines schade veroorzaken aan planten.	Nee
M25	Indiener vindt dat de Kempengemeenten zelf met een zonneladder moeten komen waar eerst gekeken moet worden of het realiseren van zonne-energie op daken en in de bebouwde omgeving plaats kan vinden voordat aanleg in het buitengebied aan de orde is. Dit sluit ook aan bij het advies van de Rijksbouwmeester.	19.17711 19.17828	Een zonneladder valt buiten de scope van het betreffende planMER. De zonneladder maakt onderdeel uit van het beleid en toetsingskader voor grootschalige zonne- en windenergie.	Nee
M26	Indiener vindt dat er voldoende aandacht besteed moet worden aan een exploitatievorm waarin burgers, lokale omgeving en bedrijven mee participeren.	19.17711	Participatie valt niet in de scope van een milieueffectrapportage (hier wordt alleen ingegaan op de milieueffecten). In het beleid en toetsingskader wordt ingegaan op participatie.	Nee
M27	Indiener stelt dat er bij vrijkomende agrarische locaties meer dan 5.000m ² beschikbaar is. Indiener denkt dat 10.000m ² tot 15.000m ² bij vrijkomende agrarische locaties beschikbaar is voor zonnepalen.	19.17711	De (ontwerp) Interim Verordening van de provincie Noord-Brabant biedt de mogelijkheid om in te spelen op vrijkomende agrarische locaties groter dan 5.000m ² . Ten behoeve daarvan heeft de provincie in de voorwaarden een bepaling opgenomen rondom maatschappelijke meerwaarde. Naarmate de inbreuk op de basisregels	Nee

			groter is, verwacht zij een grotere inspanning op het gebied van een bijdrage aan maatschappelijke doelen.	
M28	Indiener stelt: Een vergeten aspect in het planMER is verder het gegeven dat de windkracht al geruime tijd in het land afneemt en daarmee ook de opbrengstrendementen. Dit geeft een reden temeer om zo laat als mogelijk de windenergiemarkt in te stappen en vooreerst vooral in te zetten op het terugdringen van de energievraag en CO2 uitstoot welke altijd een werkelijk duurzaam effect heeft.	19.17799	Om de Nederlandse doelen op het gebied van duurzaamheid en hernieuwbare energie te behalen moeten zowel huishoudens als bedrijven een bijdrage leveren. Binnen dit planMER is niet gekeken naar wat de beste manier is om binnen de Kempen gemeenten CO2 reductie te stimuleren. Het doel van het planMER is alleen om inzicht te geven in alle mogelijke locaties voor zon- en windparken.	Nee
M29	Indiener is van mening dat een MER uit dient te gaan van de feitelijke gebiedswaarden. Het gaat immers om de werkelijke milieugevolgen en niet uitsluitend om die van de papieren natuur zoals die aan bestuurstafels zijn afgekaart.	19.17799	De impact op het landschap van de zon- en windparken is in het planMER inzichtelijk gemaakt op het abstractieniveau wat past bij een planMER. Het planMER is alleen bedoeld om inzichtelijk te maken waar zon- en windparken in het huidige landschap van de Kempen gemeenten mogelijk zijn. Bij dit abstractieniveau is er gebruikt gemaakt van beleidsmatige benaderingen en grenzen. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve het in kaart brengen van de gedetailleerde impact op de omgeving en milieueffecten noodzakelijk zijn.	Nee
M30	Indieners stelt dat ten onrechte in de planMER alleen het formele beleid van rijk en provincie als uitgangspunt voor de gevolgentoetsing wordt genomen. Ook wordt dikwijls voorbij gegaan aan het feit dat het niet alleen om de actuele waarden gaat maar zeker ook over de potentiële natuur- en landschapontwikkelingsmogelijkheden. Door dit te negeren zijn veel gebieden ten onrechte buiten de boot gevallen.	19.17799	In het planMER wordt getoetst aan het vigerende beleidsstukken van het rijk, de provincie en de gemeenten. De correctheid van het beleid staat niet ter discussie in het planMER.	Nee
M31	Indiener stelt dat: In het planMER gehanteerde beleidsplannen alleen die zaken weergeven welke van nationale en provinciale betekenis worden geacht , zeggen deze ook niets over de echte gebiedswaarden van gemeentelijk en regionaal belang. Probleem	19.17799	In het planMER wordt getoetst aan het vigerende beleidsstukken van het rijk, de provincie en de gemeenten. De correctheid van het beleid staat niet ter discussie in het planMER.	Nee

	hierbij is dat gemeenten dikwijls verzuimen specifieke waarden van gemeentelijk belang te onderzoeken, soms uit gebrek aan visie en dikwijls onder druk van de boerenlobby die belemmeringen vreest bij een waardetoekenning van hun gronden.			
M32	Indiener stelt dat: Het landschapsrapport ROENOM is niet op zoek gegaan naar de verborgen gebiedswaarden en is overigens ook te globaal om dit kennisgemis op te kunnen vangen. We blijven dus zitten met een fundamenteel hiaat over de gehele omvang en scala aan natuur- en landschapswaarden in het plangebied.	19.17799	De impact op het landschap van de zon en windparken is in het planMER inzichtelijk gemaakt op het abstractieniveau wat past bij een planMER. Een PlanMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Bij een concreet project zal derhalve een gedetailleerde landschappelijke beoordeling noodzakelijk zijn.	Nee
M33	Indiener stelt dat de opbrengst berekeningen ten onrechte geen rekening houden van de trend van de afnemende gemiddelde windsnelheid boven land. Deze is de afgelopen jaren al met 25% afgenomen door de toenemende weerstand als gevolg van de steeds verder toenemende bebouwing en de windenergie projecten zelf. Dit betekent dat het opbrengst rendement van een windturbine gedurende exploitatieduur aanzienlijk verder zal afnemen. Daarmee is het planMER echter geen rekening gehouden.	19.17799	De opbrengstberekening voor het planMER is inzichtelijk gemaakt op een abstractieniveau wat past bij een planMER. Een planMER kent niet het detailniveau wat bij een project(MER) wel het geval zou zijn. Een meer gedetailleerde en locatieafhankelijk opbrengstberekening komt in een latere fase van het project aan bod. Een dergelijke studie is voor dit planMER nog niet van belang.	Nee
M34	Indiener stelt dat er geen enkele poging is gedaan om de structuur van de landbouw in de verschillende gebieden te beschrijven, laat staan dat de effecten in beeld zijn gebracht. Op verschillende vragen zoals: hoeveel landbouw grond verdwijnt er. Hoeveel bedrijven en huiskavels worden geraakt, wat is de bodemvruchtbaarheid van de percelen? Wat betekent het grootschalig aanleggen van zonnevelden voor de gronddruk van de agrarische sector en de toekomst mogelijkheden voor de grondgebonden landbouw?	19.17711	De betreffende vragen voeren te diep voor het abstractieniveau van een planMER.	Nee
M35	Indiener stelt dat voor zonne-energie de jonge ontginningen goed uit het planMER komen. Dat zijn echter vaak de beste verkavelde landbouwgebieden. Ook wordt aangegeven dat er in de landbouw een omslag plaats moet vinden richting kringloopland en de energietransitie kansen biedt. Met kringlooplandbouw komt er een grotere behoefte aan landbouwgrond. De aanleg van zonnevelden werkt dus negatief op het streven hiernaar.	19.17711	De impact op het landschap van de zon- en windparken is in het planMER inzichtelijk gemaakt op het abstractieniveau wat past bij een planMER. Het is niet passend binnen een planMER om over potentiële landschappelijk dan wel agrarische/economische verwachtingen te speculeren. Anders gezegd: dat er door een te verwachte kringlooplandbouw grotere behoefte	Nee

			komt aan landbouwgrond is niet uit te sluiten en wordt dus niet meegenomen in het planMER. Het planMER is alleen bedoeld om inzichtelijk te maken waar zon- en windparken in het huidige landschap mogelijk zijn. Dit is gedaan door vanuit de analyse van het landschap verschillende landschapstypen te beschrijven. Deze zijn vervolgens beoordeeld aan de hand van de gegeven beoordelingscriteria. Deze beoordeling laat alleen zien of per deze beoordelingscriteria de verschillende landschapstype meer of minder geschikt zijn.	
M36	Indiener stelt dat er wordt aangegeven dat zonneparken tijdelijk zijn, voor maximaal 25 jaar. 25 jaar is een hele generatie en in de ogen van de indiener zijn zonnepanelen daarom een permanente voorziening. Dat maakt dat de aanwezigheid en het eventueel slopen van deze voorzieningen niet veel anders is dan bijvoorbeeld agrarische gebouwen (kassen, stallen, schuren) en zijn daarmee te vergelijken en moeten daarom ook zo beoordeeld worden.	19.17711	De provincie Noord-Brabant gaat er in beginsel vanuit dat de realisatie van zonneparken voorziet in een tijdelijke behoefte. Vanwege dit tijdelijke karakter van zelfstandige opstellingen voor zonne-energie maakt de provincie de ontwikkeling daarom uitsluitend mogelijk met de toepassing van een omgevingsvergunning inhoudende afwijking van het bestemmingsplan. Aan een dergelijke vergunning kan een termijn worden verbonden en de voorwaarde dat na afloop van de termijn de situatie van voor de vergunningverlening wordt hersteld. De maximale termijn is 25 jaar. Bovendien ontstaan er met een dergelijke procedure geen planologische rechten die op termijn kunnen leiden tot andere gebruiksfuncties of planschade claims. Hierdoor kan op ten duur worden teruggegaan naar agrarische activiteiten. Met de omgevingsvergunning voor afwijken van het bestemmingsplan wijzigt de huidige (bv. agrarische) bestemming niet.	Nee

M37	In het plan wordt aangegeven dat concentratiegebied Bergeijk Zuidoost volledig is gelegen onder het toetsingsvlak van de radar van vliegbasis Kleine-Brogel in België. Hierbij wordt aangegeven dat op dit moment niet duidelijk is wat voor belemmeringen dit oplevert. Dit punt zal eerst moeten worden onderzocht voordat er verder kan worden gegaan met het plan.	19.17805	Het planMER is bedoeld om alle mogelijke locaties van windturbineparken in kaart te brengen. Daaronder valt ook deze locatie omdat hier, ondanks wettelijk beperkingen, mogelijkheden zijn om windturbines te plaatsen eventueel met passende mitigerende maatregelen.	Nee
M38	Indiener stelt: Uit het feit dat gesteld wordt dat de bodem onder de zonnepanelen na verwijdering zich zal herstellen blijkt de erkenning dat een project gedurende de bedrijfstijd hiervoor nadelig is. Ook zullen de overbemestingsgevolgen en pesticidenverontreiniging gedurende exploitatie niet kunnen worden aangepakt zoals dat voor de omringende landbouwgronden beleidsmatig wel te voorzien is. Het projectterrein ligt dan als een gifenclave in zijn omgeving en kan deze door de grondwaterstromen blijven verontreinigen.	19.17799	Ter kennisname.	Nee
M39	Indieners stellen dat het hen opvalt dat de radarbeschermingszone van NAVO vliegbasis Kleine Brogel weinig aandacht krijgt in de eindconcept PlanMER. Bergeijk Zuidoost valt grotendeels binnen de beschermingszone van dit belangrijke vliegveld waar ook kernwapens gestationeerd zijn. Ook vanwege veiligheidsredenen is dit concentratiegebied daarom ongeschikt voor windturbines.	19.17017	Zoals in het planMER beschreven valt het zuidoostelijk deel van het plangebied onder het toetsingsvlak van de radar van vliegbasis Kleine-Brogel in België. Voordat windenergie binnen het toetsingsvlak gerealiseerd kan worden dient eerst een radartoets te worden uitgevoerd.	Nee
M40	Indieners stellen dat gezien de gevonden relatie tussen de aanwezigheid van windturbines en de gezondheid van en het voorkomen van zoogdieren vragen wij u een veiligheidsmarge in te bouwen m.b.t. de afstand tussen windturbines en woonhuizen. Wij vragen u het voorzorgsbeginsel in acht te nemen en windturbines niet toe te staan op de minimale afstand maar een ruimere buffer in te bouwen. De PlanMER wijst naar een publicatie van het RIVM waaruit blijkt dat gezondheidsschade niet is bewezen. Wij vinden dit te makkelijk, voor tabak en asbest is ook vele jaren dezelfde redenatie gebruikt. Het voorzorgsprincipe toepassen en een extra afstandsbuffer in bouwen zou zeer wijs zijn van de Kempengemeenten om hun inwoners te beschermen.	19.17705	Er zijn geen duidelijke aanwijzingen om aan te nemen dat windturbines, afgezien van stress, extra gezondheidsrisico's met zich meebrengen. Het is aan de gemeente(n) om eventuele bovenwettelijke eisen op te leggen. Dit Het is op dit moment niet de wens van de Kempengemeenten om op voorhand voor te sorteren op strengere normen. Als sprake blijkt van aantoonbaar bijzondere lokale omstandigheden wordt deze mogelijkheid echter ook niet uitgesloten.	Nee

M41	Indiener meent dat geconcentreerde energieparken langs de infrastructuur A16 in West-Brabant een betere keuze zijn.	19.17267	Ter kennisname. Langs de A16 in West-Brabant is reeds een Provinciaal Inpassingsplan vastgesteld die het mogelijk maakt om 28 moderne windturbines te realiseren. Deze windturbines worden, naar verwachting, in 2021 gerealiseerd. Deze ontwikkeling is echter nog niet voldoende om de landelijke en provinciale duurzaamheidsdoelstellingen te halen. Daar komt bij dat de Kempengemeenten hun doelstellingen binnen hun eigen gebiedsgrenzen moeten invullen.	Nee
M42	Indiener verzoekt om windparklocatie nummer 37 niet op te nemen in het beleid en toetsingskader	19.17315	Het planMER is bedoeld om alle mogelijke locaties van windturbineparken in kaart te brengen. De afweging om een windparklocatie op te nemen in het beleid en toetsingskader wordt gemaakt bij de vaststelling van dat beleid en valt buiten het beoordelingskader van de planMER.	Nee

C. Advies commissie voor de milieueffectrapportage

De onafhankelijke commissie voor de milieueffectrapportage (commissie m.e.r. of 'de commissie') heeft het planMER getoetst. Er is door de commissie een tussentijdse toetsing (16 september 2019) uitgevoerd op het planMER dat van 22 juli tot en met 2 september 2019 ter inzage gelegen. Het planMER aangevuld n.a.v. de tussentijdse toetsing en de commissie is vervolgens gevraagd een eindtoetsing (19 december 2019) uit te voeren op het definitieve planMER.

Hieronder wordt het toetsingsadvies (19 december 2019) samengevat, waarbij puntsgewijs de reactie van de gemeente is opgenomen. De commissie beveelt aan om het planMER op een aantal punten aan te vullen. De gemeente heeft ervoor gekozen om geen aanvulling op het planMER op te stellen, maar deze punten in het beleid en toetsingskader een plek te geven.

Dit advies is digitaal in te zien op de website van de commissie m.e.r.: www.commissiemer.nl/adviezen/3373

Naam instantie/indiener:		Commissie m.e.r.
Datum:		19 december 2019
Reactie:		
Nr.	Advies	Beantwoording
C1	Het selectieproces van gebieden voor grootschalige zonne- en windenergie in het MER is helder beschreven. Door vooraf bestuurlijke voorkeuren uit te spreken voor zonnevelden op jonge en oude zandontginningen komen niet alle mogelijke conflicten tussen de twee ambities, namelijk verduurzamen van de energievoorziening en behoud van het landschap, op tafel, en zijn keuzes hier niet op een weging van milieuvor- en -nadelen gebaseerd.	De bestuurlijke keuze voor het mogelijk maken van (grote) zonneparken in jonge zandontginning en (kleine) in oude zandontginning is niet vooraf gemaakt, maar gebaseerd op de landschappelijke beoordeling in het MER. Uit deze beoordeling volgde dat er binnen deze landschapstypen op het abstractieniveau van een planMER geen onderscheid te maken is. Daarom is gekozen om binnen deze landschapstypen niet op voorhand gebieden aan te wijzen of uit te sluiten. In plaats daarvan worden deelgebieden in het BTK gefaseerd opengesteld door de gemeenteraden, en worden projectvoorstellen beoordeeld door een onafhankelijk Deskundigenpanel. Wanneer en welke gebieden worden opengesteld bepalen de individuele gemeenten over het eigen grondgebied. Hierbij worden bijvoorbeeld afwegingen gemaakt met andere beleidsthema's.
C2	De gemeenten stellen daarbij in het VKA weinig kaders. Dat leidt tot onzekerheden, zowel in de energieopbrengst uit zon en wind als in de milieugevolgen. De kans op landschappelijke versnippering én op het niet halen van gemeentelijke energiedoelen is hierdoor groot. Het	De kaders die in het VKA worden gesteld zijn beperkt van omvang. Deze worden echter aangevuld door, en moeten in samenhang worden gezien met, de randvoorwaarden uit het beleid- en toetsingskader.

	ontbreken van een totaalbeeld van mogelijke conflicten beschouwt de Commissie als het belangrijkste tekort in het MER.	Het is waar dat er een grote onzekerheid is in de energieopbrengst die voort gaat komen uit grootschalige zonne- en windparken. Wel kan door middel van monitoring en evaluatie (zoals beschreven in het BTK) worden bijgestuurd als blijkt dat ontoelaatbare spreiding dreigt op te treden, of juist het halen van de klimaatdoelstellingen in gevaar komt.
C3	Uit het MER blijkt dat in tweederde van het plangebied zonnevelden straks zijn toegestaan en dat dit bij uitvoering daarvan een fors negatief effect heeft op het landschap. Het MER geeft aan dat plaatsing van zonnevelden in jonge en oude zandontginningen een bestuurlijke voorkeur heeft, en dus niet is gebaseerd op het onderzoek en de weging van milieuvoordelen en -nadelen. Vanwege deze voorkeur is verder onderzoek achterwege gelaten. Daarom blijven bij het maken van afwegingen voor landschap alternatieven met mogelijke milieuvoordelen buiten beeld.	Het MER beschrijft niet alleen de plekken waar zonneparken wel (en niet) mogelijk zijn, maar geeft ook een inschatting van de draagkracht van het landschap: hieruit blijkt dat slechts een zeer klein deel van het plangebied daadwerkelijk kan worden gebruikt voor zonneparken. De gemeenten hebben er echter voor gekozen om niet op voorhand vast te leggen <u>waar</u> de zonneparken kunnen komen, binnen de oude en jonge zandontginningsgebieden, omdat de inschatting in deze keuze beter op een 'verder ingezoomd' niveau gemaakt kan worden. Het MER laat zien dat het VKA landschappelijk beter scoort dan de MER-alternatieven, doordat een extra randvoorwaarde voor wat betreft de omvang van zonneparken is opgenomen. Zie ook het antwoord op reactie nr. 1.
C4	De Commissie adviseert in een aanvulling op het MER voorafgaand aan de besluitvorming alternatieven voor de invulling c.q. de vormgeving van het landschap uit te werken met mogelijke milieuvoordelen en die informatie een rol te laten spelen bij de te maken (milieu)afwegingen.	Zoals bij reactie nr. 3 reeds aangegeven zijn de gemeenten van mening dat het formuleren van verschillende opstellingen binnen de jonge en/of oude zandontginningen niet tot een beter beleid en toetsingskader leidt. Om juist wel de goede (landschappelijke) keuzes te maken is het deskundigenpanel in het leven geroepen, die projectvoorstellen beoordeelt op onder meer de landschappelijke inpassing en de samenhang met andere projecten in hetzelfde gebied, ook lettend op de draagkracht van het landschap ter plaatse.
C5	De Commissie adviseert in een aanvulling op het MER voorafgaand aan de besluitvorming navolgbaar de draagkrachtbepaling per 'landschapstype en plaatsingsstrategie voor zonnevelden' te beschrijven en te onderbouwen dat daarmee de kenmerkende karakteristiek van het desbetreffende landschap inderdaad niet wordt aangetast.	De draagkrachtbepaling in het MER is uitgevoerd op basis van 'expert judgement' van een in zonne- en windparken gespecialiseerd landschapsbureau. De werkwijze is uiteengezet in hoofdstuk 8 van bijlage A bij het MER. Het is in deze fase niet mogelijk om te onderbouwen dat daarmee met zekerheid de kenmerkende karakteristiek van het betreffende landschap niet wordt aangetast; dit is iets dat in een latere fase door het deskundigenpanel, per binnengekomen projectvoorstel,

		wordt beoordeeld. Draagkracht is daarbij een essentieel zwaarwegend beoordelingscriterium.
C6	De Commissie adviseert in een aanvulling op het MER de effecten op het landschap alsnog te ondersteunen met enkele gebiedsspecifieke visualisaties zodat de landschappelijke impact van het beoogde aantal windturbines, in het bijzonder de impact van de zes concentratiegebieden en van zonnevelden zichtbaar wordt.	De gemeenten hebben er bewust voor gekozen om te werken met voorbeeldvisualisaties van buiten de Kempengemeenten, om niet de schijn te wekken dat er al concrete locaties zijn aangewezen. De gemeenten willen juist dat initiatieven samen met de grondeigenaren, omwonenden en betrokken bedrijven bottom-up worden ontwikkeld, waarbij deze partijen samen de projectlocaties en opstelpunten bepalen. Uitzondering hierop is de visualisatie van windpark De Pals (gemeente Bladel); aangezien hiervoor de vergunning reeds verleend is wordt dit windpark als autonome ontwikkeling gezien en zijn visualisaties van dit windpark wel gebruikt in het planMER.
C7	De Commissie adviseert in een aanvulling op het MER voorafgaand aan de besluitvorming het proces van landschappelijke inpassing duidelijk te beschrijven (rollen, verantwoordelijkheden, voorwaarden) en daarbij nog enkele alternatieve opties uit te werken die zonnevelden effectief afschermen of het zicht erop sterk beperken, bijvoorbeeld door zonering. Visualiseer de afschermende werking in de tijd van de streekeigen randen 'dichte' randen én van bovenstaande alternatieve opties (bijvoorbeeld na 3 jaar, 6 jaar en een volgroeide rand), zodat hiermee rekening gehouden kan worden bij te maken afwegingen over landschappelijke inpassing in het beleid en toetsingskader.	Het proces van landschappelijke inpassing wordt in het BTK uiteengezet. Alternatieve opties voor het afschermen van zonneparken worden niet opgenomen in het beleid- en toetsingskader, maar als projectvoorstellen dergelijke opties bevatten worden deze door het deskundigenpanel op hun merites beoordeeld en indien nodig voorzien van aanbevelingen. Indien relevant voor een concreet project kan een aanbeveling van het deskundigenpanel zijn om in het projectplan visualisaties te laten zien van afschermende randen tijdens hun groeiproces. De gemeenten schatten in dat dergelijke visualisaties de besluitvorming omtrent het beleid- en toetsingskader niet in betekenende mate beïnvloedt.
C8	Windturbineparken in bestaand Natuur Netwerk Brabant (NNB) zijn in het MER uitgesloten. Voor windturbineparken in nog niet gerealiseerde NNB ligt dit anders, hier vermeldt het MER dat later nog onderzoek nodig is of en hoe projecten te realiseren zijn. De Commissie merkt hierbij op dat het planMER niet ten grondslag kan liggen aan een besluit om windturbines te plaatsen in niet gerealiseerde NNB zonder het nader doorlopen van de stappen in het beschermingsregime voor het NNB zoals opgenomen in de Provinciale verordening ruimte.	De gemeenten nemen deze stelling ter kennisname aan; zij zijn zich bewust van het feit dat dit planMER slechts dient ter onderbouwing van het beleid- en toetsingskader en dus niet zonder meer ten grondslag kan liggen aan concrete windprojecten.

C9	De Commissie adviseert in een aanvulling op het planMER voorafgaand aan de besluitvorming te onderzoeken hoe bij de aanleg van windturbineparken en zonnenvelden aantasting van natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden kan worden voorkomen. Betrek daarbij de beschikbare effectbeperkende maatregelen, zodat hiermee desgewenst rekening gehouden kan worden bij het op te stellen toetsingskader.	De gemeenten zijn van mening dat beschikbare effectbeperkende maatregelen voldoende in het MER zijn beschreven. Daar komt bij dat, gezien de tijdelijkheid en geringe omvang van de werkzaamheden, binnen de Kempen vrijwel alle denkbare wind- of zonneparken vergunbaar zijn indien saldering wordt toegepast. Concrete projecten dienen te voldoen aan geldende wet- en regelgeving, ook omtrent de Wet natuurbescherming. Ook in een projectMER (bij windparken) worden deze onderwerpen verder onderzocht.
C10	De Commissie adviseert in een aanvulling op het MER te onderbouwen welke uitzonderingen op de gekozen voorkeursgebieden mogelijk zijn en wat daar de milieueffecten van zijn, zodat hiermee nog rekening gehouden kan worden bij het maken van afwegingen over het op te stellen toetsingskader.	Het feit dat in het beleid- en toetsingskader uitzonderingen zijn opgenomen voor wind- en zonneparken buiten de voorkeursgebieden is een bewuste bestuurlijke keuze geweest, die niet om milieutechnische redenen is ingegeven. De gemeenten willen de mogelijkheid openhouden voor innovatieve ontwikkelingen. Wel zullen dergelijke projecten, juist doordat ze in het planMER niet zijn onderbouwd, op een strenge beoordeling van de ruimtelijke onderbouwing kunnen rekenen, zowel van het deskundigenpanel als later ten tijde van de besluitvorming.

D. Advies provincie Noord-Brabant

De provincie Noord-Brabant heeft het volgende advies uitgebracht, waarbij steeds in de rechterkolom is aangegeven op welke wijze met het advies is omgegaan.

Nr.	Adviesreactie	Reactie	Aanpassing MER
D1	Gemist wordt een beoordeling Ruimtelijke kwaliteit die aansluit bij onze verordening en is gericht op het beoordelen van de deelaspecten: gebruikswaarde, toekomstwaarde en belevingswaarde (zoals opgenomen in de offerte-uitvraag). Een methode die Bosch en van Rijn ondermeer succesvol heeft toegepast bij de MER Wind A16 en andere projecten. Hier staat tegenover dat er gewerkt is met een landschapseffectrapportage van buro Roerom. Een op zich heldere methode en rapportage. Discussie heeft plaats of deze methode voldoende tegemoet komt aan de provinciale zorgplicht voor omgevingskwaliteit en meerwaardecreatie. De methode van Roerom richt zich vooral op lijnstructuren. Er wordt niet gekeken naar versterkingskansen voor het landschap (accentueren). Door niet in te gaan op gebruikswaarde ontbreekt het inzicht in het effect van zonnevelden op de gebruikswaarde van landbouwgrond (toename versterking versus minder milieulast door stikstof en bestrijdingsmiddelen).	In het hoofdstuk over landschap is een extra paragraaf toegevoegd (5.4.13) waarin nader wordt ingegaan op de genoemde deelaspecten.	ja
D2	De aansluitmogelijkheid op het elektriciteitsnetwerk van Enexis is globaal beoordeeld. Vanuit provinciaal perspectief is dit wellicht belangrijker dan vanuit de betrokken gemeenten die juist in de Kempen voor een groot deel wat verder van het netwerk liggen. Mogelijk ontstaat hier een dissonantie met het latere RES. Ook de visie van Enexis is in dit verband van belang.	Ter kennisname	nee
D3	De check op natuurwaarden is nog globaal. Uitdiepen lijkt wenselijk; ook gezien onze toetsende rol vanuit Wet Natuurbescherming (vleermuizen, baltsende weidevogels, trekvogels, zeldzame grote	In het planMER en het 'Achtergrondrapport Natuur' zijn de broed- en wintervogelkaarten van SOVON worden toegevoegd als twee extra beoordelingscriteria.	ja

	vogelsoorten zoals kraanvogel, zeearend, rode wouw), die mogelijk een verhoogd aanvaringsrisico veroorzaken. Waarschijnlijk is mitigatie mogelijk. Vroegtijdig inzicht is wenselijk vanuit rol provincie vanuit Wet Natuurbescherming maar planMER fase is wellicht nog te vroeg. Nadeel is dat pas laat in de projectontwikkeling nog showstoppers op kunnen treden.		
D4	Gemeenten willen wellicht vrijvallende agrarische gronden (waar tot 5000 m2 sowieso al zonneparken kunnen komen bij sloop van de stallen) ruimer inzetten om zo te komen tot een economisch meer rendabel oppervlak voor zonneparken. Tijdens inspraakavonden melden zich veel stoppende melkveehouders die hun (huis)kavel willen inzetten voor zonnepanelen. Hoe zit de provincie hierin in relatie tot de transitie van de veehouderij? Helpt dit in de goede richting? Worden stoppers hier bevoordeeld? Wat gebeurt er met de overige gronden (risico van intensieve teelten?), hoeveel mitigatie (landschappelijke inpassing, percentage insekten/kruidenrijk grasland, poelen) willen we vastleggen? (inmiddels is toegevoegd dat de zonnevelden niet groter mogen zijn dan het betreffende bouwblok en niet daarbuiten mogen reiken).	Het onderwerp van de vrijvallende agrarische gronden is niet zozeer in het planMER als wel in het beleid en toetsingskader opgenomen.	nee
D5	Het MER heeft relatief weinig aandacht voor de “ladder” waarnaar onze Verordening verwijst. Er kan eerst gekeken worden naar bijvoorbeeld stortplaatsen, RWZI’s e.d. Ook al zijn daar soms al andere functies of bestemmingen aan de orde. Kan wellicht nog versterkt worden opgenomen.	De zonneladder maakt geen onderdeel uit van het planMER, maar wel van het beleid en toetsingskader.	nee
D6	Er is onvoldoende gekeken naar het item “aardkundige waarden”. (toegezegd dat dit wordt aangevuld).	Het milieuthema ‘Aardkundig waardevolle gebieden’ is als beoordelingscriterium toegevoegd bij zowel wind als zon.	ja

Overzicht van wijzigingen

De verschillende zienswijzen leiden tot de volgende aanpassingen in planMER:

- De aardkundige waardenkaart is toegevoegd aan het planMER.
- In het planMER en het 'Achtergrondrapport Natuur' zijn de broed- en wintervogelkaarten van SOVON toegevoegd als twee extra beoordelingscriteria.
- Voor het beoordelingscriterium NNB op het onderdeel ecologie is strikt gekeken naar stippen om een beoordeling te maken. Zodoende ontstaat er een betere en realistischer beeld van de daadwerkelijke belemmeringen.
- Daarnaast zijn er op het gebied van ecologie nog een aantal kleine wijzigingen doorgevoerd, zoals aanpassing stikstofalinea, nieuw beleid NNB e.d.
- Inzichtelijker is gemaakt hoe totstandkoming van de landschappelijke beoordeling is verlopen, aan de hand van illustraties en voorbeeldvisualisaties, voor zowel zon als wind.
- De landschappelijke beoordeling voor wind is opnieuw gewogen en op een aantal punten aangepast.
- Het beoordelingscriterium interferentie (windenergie) op het milieuthema landschap is gewijzigd.
- De landschappelijke beoordeling voor zon is vereenvoudigd om het verhaal te verduidelijken.
- De alternatieven voor zon op basis van de landschapstypen zijn verminderd naar drie landschapstypen en 'overig'.
- De draagvlakparagraaf is verduidelijkt aan de hand van afbeeldingen en tekstuele wijzigingen.
- In het planMER is een voorkeursalternatief opgenomen alsmede de paragraaf combinatie zon en wind.